AL LIAMM

TIR NA N-OG

NIVERENN 45
GOUHERE - EOST 1954

AVIEL SANT MAZHE

Priz : 250 lur ha 30 lur mizoù kas

Goulenn digant an Ao. beleg L. ar Floc'h,
Pensionnat St Pierre, Saint-Brieuc. - C.C. Rennes 342-12

AN ANTEKRIST

Tangi MALMANCHE

War baper kaer : 320 lur ; war baper boutin : 180 lur

AR SPONTAILH

Jarl PRIEL

War baper kaer : 480 lur ; war baper boutin : 350 lur

AQUIS SUBMERSUS

STORM, *tr.* P. DENEZ

War baper kaer : 280 lur ; war baper boutin : 150 lur

KLENVED AN TOGN

pezh-c'hoari fentus

gant Jarl PRIEL

War baper kaer : 150 lur ; war baper boutin : 100 lur

ALI BABA HAG AN DAOU-UGENT LAER

brezhoneg : Jakez KONAN

100 lur

30 lur mizoù kas

P. BODENAN, 3, chemin des Potiers, ERGUE-ARMEL
Quimper - C.C.P. 212-23 Rennes

AL LIAMM

Tir na n-ôg

Gouhere - Eost

10^{et} BLOAVEZH

TAOLENN

Va steredenn, gant *Ronan Huon* 3

Donjer, gant *Jakez Ugen* 4

Gwreg yaouank paour..., gant *Pol Rolland-Gwalc'h* .. 5

Devezhioù goañv, gant *Youenn Olier* 6

Nouchka, gant *Borislav Stankovitch*, tr. *Y. Drezen* 8

Bisousig, kazh an tevenn, gant *Abeozen* 13

Peder c'hontadenn 48

An enebourien, gant *Abanna* 58

Ar gouezeleg, gant *Per Denez* 60

Lennet hoc'h eus, gant *Benead* 71

Notennoù 73

Pep gwir miret strizh

Va steredenn

gant Ronan HUON

Roit din va steredenn,
m' he lakain 'barzh va godell,
m' he zennin pa garin,
m' he diskouezin, e kuzh,
e kornioù an oabl hag ar mor
d' ar re a blijo din.
Roit din va steredenn,
a c'hellin derc'hel em daouarn
evit o zommañ
e goañv an deizioù.
Un tamm anezhi a roin
d' ar re a garan.

E pradeier an hañv
e kan c'hoazh ur wazh
ennañ livioù va steredenn
pa 'z a an heol da guzh.
Roet am eus tammoù
eus va steredenn
ha bremañ am eus riv.
Na sot e oan da reiñ va steredenn
da n' eus forzh piv.

Donjer

Da Vro Gozh va Zadoù.

Ur mintin e klevas :
« Da c'hervel a rin,
Chom aze... »

Chom a reas un eurvezh,
Div eurvezh,
Teir eurvezh,
Un devezh leun e chomas.
D' an trede deiz edo c'hoazh o c'hedal.
Glav a rae.
Ur sizhunvezh a badas
Ha mizvezhioù
Ha bloavezhioù.
Ur c'hantved holl a dremenas,
Ha luc'hed, ha kurun, hag avel.
O c'hedal edo bepred...

Neuze e tigoras he daoulagad
Hag e welas
Kemmet-holl e oa neuz an tachad
Kemmet-holl dremm ar bed
Kemmet an dud.
Kemmet o meiz
Kemmet o lavar
Kemmet o doueoù.

Hag ez eas gant ar straed
Davet an davarn digemmet
Hag ec'h evas, hag ec'h evas, hag ec'h evas.
Hag e kouezhas me'v-dall
Ha gwazed he gwallas
Ha gwazed he gwerzhas
Ha gwazed he lazhas

E-pad ma oa
Me'v-dall, me'v-dall, me'v-dall,
Me'v-mik,
Me'v-mik-dall.

Jakez UGEN.

Gwreg yaouank paour...

Gwreg yaouank paour a welis
dorn he mab diwezhañ 'n he dorn,
Tri baotrig c'hoazh war he lerc'h,
Ha dic'hoarzh o femp
en o dilhad skuizh
liv an Dienez,
Ha kadarn o femp
war hentoù kriz
ar Bed divent
ha didruez.

Daoulagad boull ar bugelig
e zorn e dorn ar baourez c'hlas,
Daoulagad glan ha dianken,
enno stivell hollbad ar Baradoz
o strinkañ hinon hag estlamm,
e kejas va sell
gant o skleur ken bev.

Ha sklintin e laras o goulou :
Kaerat mammig va hini-me,
Rouanez uhel ha galloudus
dreist da C'halloud ar Bed !
ne ouezez ket ?
— Gouzon, a glevis em c'hreiz.
Hag uvel e stouis,
Itron Veur a welis.

POL ROLLAND-GWALC'H.

(o vont gant ar « Pont du Change »,
Lyon, 18 a viz Meurzh 1954.)

DEVEZHIOU GOANV

(Heuliad)

gant Youenn OLIER

Donedigezh

War-du ar c'hornog e penn an hent
an dremmwel ;
bolz an neñv a ziskenn trumm
kafunet ;
an oabloù a dap an douar blin
simudet
ha linennoù arwenn liñselioù yen
astennet
a dec'h en ec'honder blot ha mut
hep herzel.
A-boan, a-dreuz ar vrumenn, ma par
un dasskleur
war c'horre dourioù lent ar stêr
a lugud
e pradoù disliv ar glannoù bas
o tevel.

Broutac'h un devezh digas a wask
war-lerc'h splannder tomm un devezh ankouaet
an hollved diek
a bleg d' e donkad
hep spi na joa.

Beure

Latar arwenn war ar menez
'n em stlej hep fin e-tal an oabl ;
an neñvoù izel leun a huzil
a zo troc'het gant krec'hioù du.

Lammdour ar bre a zo dic'hlannet ;
gant kroz ha roc'h e vont war-raok
e zourioù priek a verv dispac'het
a-hed ar straed kousiet a fank.

Plaender ar stêr he froudoù herrek
a gas didrouz he gorre gwer
tramek ar run hen lonk hep dale :
heñvel eo ar stêr ouzh ur c'helan moñs.

An heol zo marv ha pep mouezh 'zo tavet ;
en dic'houloù, va unan penn ez eo
o tevalañ digalon en hentoù risklus,
souchet va c'hein, ponner va fenn,

dic'houest da grediñ er goursav gratuet.

NOUCHKA

gant BORISLAV STANKOVITCH

lakaet e brezhoneg gant YOUENN DREZEN

Hiziv emañ ar sul, ha kaset on bet d' ar gêr, a-enep da 'm c'hoant, diouzh an eured. Traiko, hon amezeg, a zimez e vab henañ. Tostik emañ e di d' hon hini. Aet eo di va mamm ha va zad d' ar goan, ha me a zo bet kaset en-dro d' ar gêr, evit ma ne chomo ket Nouchka hec'h-unan-penn. Amañ emañ Nouchka, abaoe disadorn da noz ; aet eo va mamm d' he c'herc'hat, moarvat evit ma vezo unan bennak o tiwall an ti hag oc'h aozañ ar boued, e-doug ma vo va zad ha va mamm en eured, hogen ivez evit ma c'hello-hi, Nouchka, kemer he flijadur, da lavarout eo sellout dreist moger hol liorzh ouzh an eured hag ar c'horoll.

Ha sellout a reas Nouchka a-hed an deiz-Doue.

Dastumet e oa bet ganti kement maen, kement keuneudenn he doa gallet kavout tro al liorzh, ha lakaet ouzh harp ar voger, sko er wezenn gignez ; ha pignet warno, ec'h arvestas ouzh ar gorolladeg. Niverus e oa an dañserien, ha me va-unan a zañse. En em lakaat a raen e-kichen ar vouilhañ paotred, ha degemeret mat e vezen ganto. N' eo ket evidon va-unan ; eviti, ne lavaran ket, evit hor c'houviadez Nouchka, m' edo he dremm grenn gwenn-holl o skediñ a-us d' ar voger, dindan ar skourroù deliaouek. Ne weled anezhi nemet lod uhelañ he bruched, aet reut o harpañ war ar voger, ha dispaket warnañ kelc'hennadoù a zugadoù hag a zoublonoù.

Hag ac'hano ez arveste ouzh ar gorolladeg ; lavaret e vije bet, evelkent, ne wele den ebet. M' edo heskinet ar yaouankizoù, dreist-holl Mladen, ar paotr yaouank bras-ruz deut eus e garter betek amañ, a-ratozh eviti, ha ne echue ket kas ar c'horoll en dro hag ingalañ gwerzh-butun etre an dziganed, a-ratozh eviti.

Evit diskouez dezhi, hep mar, pegement eo karet gantañ, ne rae aotre da blac'h yaouank ebet, pa zeraoue ar « kolo », da gorolliñ en e gichen, ha ne groge e dorn all nemet em hini-me, kenderv Nouchka, evel ma vijen bet evitañ un dra bennak anezhi. Nouchka, avat, a vousc'hoarzhe, gant he sell o ruzañ warnañ, hep e welout.

Setu perak, pa 'z eas kuit an heol, e voen kaset d' ar gêr, a-enep da 'm c'hoant. Va zad ha va mamm a serras dor al leur gant an alc'houez, hag a zistroas d' an eured da goaniañ, gant ar soñj e vijemp aet da gousket, Nouchka ha me. Ha me, droug bras ennon, em boa kas ouzh Nouchka. Nac'h a ris ar c'hraoñ hag ar c'histin a ginnige din...

« — Debr, Nouchka ! »

Kemer a ra bara, e ruilhañ a ra dindan he bizied, da ober boulloùigoù. Ne chom neblec'h, gwech e tinozell he bolero hag he hiviz, gwech e freuzh he flañsonoù, hag e hej he fennad-blev :

« — Re domm eo din ! » emezi.

« — Petra a c'hoarvez ganit ? » a c'houlennen. Ne save ket he fenn, avat, evel ma n' he dije ket kredet sellout ouzhin. Dalc'hmat ez en em nozell hag ez en em zinozell, e ra avel, e troñs milginoù he hiviz, hag he daoulagad a zo enno n' ouzon dare pe dra iskis ha kuñv. Tridal a ra al loar. El leur, ma 'z omp azezet, ne sked netra nemeti, hag emañ ar peurrest e teñvalijenn ar gwez bras en-dro dimp.

D' an ampoent e stagas sonerien an eured da c'hwezhañ kreñvoc'h, ha war un ton uheloc'h. p' edod, emichañs, oc'h evañ da yec'hed an dud nevez. Klevet e voe mouezhiadeg :

« — O ! » a laoskas Nouchka, hag e savas. Ha hi ha stagañ d' en em zic'hourdañ. War vrasaat ez ae safar an eured. Houpet e voen, a-greiz-holl, gant Nouchka, stardet outi, ha kaset ganti el liorzh :

« — Deomp da welout ! » e huanadas.

Va dougen a reas e-harz ar voger, dibab a reas al lec'h an teñvalañ, e-kichen an avalenn. Va azezañ a reas war ar voger, ouzh tu an eured ; chom a reas a-dreñv va c'hein, harpet ouzh kef ar wezenn, lakaat a reas he divrec'h en-dro din, ha skoachet evel-se a-dreñv va c'hein, ez arvestas ouzh leur an tu all.

Sellout a reas ouzh an taolioù e-kichen ar voger, ouzh an dud azezet tro-dro : ar paeron, an tad-kaer hag ar vammgaer, ha kouvidi all. Tommet mat dezho a-benn neuze, kouezhet en o bern, damzigor ganto o jiletenn, ha diwisket o chupenn, edo kroget darn anezho da basaat, da hikat ha da zic'hwezhañ pounner. An dud-nevez, end-eeun, eo a servije ar gouvidi.

Ul letern nemetañ, a-ispilh ouzh an abrikezenn, a ro sklerijenn dezho.

E-kreiz al leur emañ ar puñs ; hag en-dro dezhañ e lintr an dour skuilhet. A-benn ar mare, e tegaser eus an ti pladadoù kig, ha gwin. Hag, e-tal an ti, dindan an apoueilh,

etre ar wazed el leur hag ar maouezed e-barzh an ti, emañ an dziganed o sonañ, azezet en amc'houloù.

N'oa ket a blas evit Chaban ar fleüter, ha ne weled nemetañ er sklerijenn. Kroaziet en deus e zivesker ha stouet eo e benn ; gwenn-kann eo e durban ; e zremm askornek a zo du, ken eo du a-walc'h, ha, war e fleüt, emañ e vizied treut ha du o piklammat. Sonañ a ra, hag e gi e lost besk, — ma redemp-ni, bugale, atav war e lerc'h, peogwir e kroge ennomp bep tro ma tostaemp ouzh e vestr, — a zo en e gluch dirazañ. Savet e benn gantañ, e sell ouzh e vestr, ha ne fich nemet e bavioù a-raok, a-unan gant an ton. Ha sonañ a ra an holl sonerion. Hag ar paeron, pa n'eo mui evit padout, a youc'h da Chaban :

« — Chaban, dao dezhi, taol dimp ar son trist ! »

Hag an holl dziganed ha stagañ gant ar son. Ne c'hortoze ar maouezed nemet se, hag e teuont bremañ er-maez, gant ar van da selaou nemetken ; bremaik, avat, e kemerint perzh er c'horoll ivez. Ha kroget ez eus gant ar « kolo ». Savet diouzh taol ur c'houviad bennak, tennet o deus mouchoueroù, kemeret servietennoù, hag o stouiñ o fenn evit mirout a strebotiñ, en em lakaet o deus da zañsal pounner, galloudus.

« — Klev 'ta, Mile, reiñ a rafen kement am eus evit bezañ ez lec'h, » a huanadas ur vouezh voud, p'edon em gwellañ estlamm. Teurel a ris ur sell, hag e welis ur fez kostezet war zremm duard Mladen, aet ruz-tan hag ar c'hwezenn o tiverañ dioutañ.

Nouchka, a-dreñv va c'hein, a gluchas izeloc'h c'hoazh, a stouas, am stardas ouzh he brennid evel evit va difenn outañ. Mladen, avat, a save evit he gwelout em c'hichen, hep dont a-benn, evelato. Ne wele eus Nouchka nemet he daouarn kuilh ha gwenn, lakaet war va daoulin, hag ouzh va stardañ ; daoubleget evel-se, e skoachas a-dreñv va c'hein. Mladen a dennas e yalc'h hag e kinnigas din un dinar.

« — Del, da brenañ traoù ! » hag en ur reiñ din ar pezhig, e lakaas e zorn war daouarn Nouchka, hag e chomas pell krog enno.

« — Na gemer ket ! Na gemer ket ! » a lavare din Nouchka, strafuilhet bras a-dreñv va c'hein.

Distreiñ a ris. Souchet e oa Nouchka betek an douar, ha krenañ a rae he fennoù-daoulin.

Poan he doa da chom war he zreid. Santout a raen war va daoulin he dispac'h evit frapañ he daouarn a-dre gwask Mladen ; hemañ avat ne zispege ket. Ar sonerien a gas an ton, kalonek ha gouez, hag ar « kolo » a zo brasaet e gelc'h,

hag a zo bremañ sko ennomp. Mladen, avat, ne denn ket e zorn, ha ne fell ket dezhañ mont kuit.

Gallout a ra Nouchka en em zieubiñ en diwezh :

« — Deomp kuit ! »

Houpet e voen ganti diwar ar voger, ha, pa voen en traoñ, etre he divrec'h, em stardas kreñvoc'h ouzh he bruched, hag ez eas kuit. Tamolodiñ a ris ouzh Nouchka.

Tomm eo dezhi, ha c'hweziñ a ra. Ha me ivez a zo ar c'hwezenn warnon en abeg dezhi. Lakaet em eus va brec'h dehou en-dro d' he gouzoug, ha gant va dorn e chouran he genou o tianalañ, he muzelloù tomm. Grizias ha kalet eo he divronn. Santout a ran evel boulloùigoù o teuziñ hag o terriñ, en he divronn, dindan va ilinoù. Me a zo devet va divesker, zoken, gant ar wrez anezhi...

« — Ne selaou ket hennezh !... Droch eo, droch da stagañ, » emezi din, evel m' he dije klasket en em zidamall ; horjellat a rae, ha kerzhout a rae gant poan ; pebezh dic'hwezhadenn e tennas, p' en em gavas en hol leur.

Azezañ a reas war ar gwele... Tremen a rae he dorn war he zal, dastum a rae he blev, ober a rae avel... Tostaat a reas ouzh ar puñs, hag e tennas dour hag en em sparfas... Habaskaat a reas, pa voe distanet dezhi.

Dont a reas bliv he lagad, he divjod a ruzias, he dremm a oa peget warnañ kuchennoù e-leizh.

Klevout a raed atav sonerezh an eured. Goude-se, un hir flour a sonenn unton, o vont war zilloaat, war zrantaat... Ha sonañ a ra ar fleüt, ken na darzh hor c'halon... A-daol-trumm e pign ar son :

« *Yann, va c'haredig kentañ...* »

Sevel a reas Nouchka, prim. N' oa mui evit herzel. Kemer a reas ur plad kouevr ha hi ha kregiñ da zañsal. N' ankouna-c'hain biken. Un dra estlammus e voe.

Gouzout a rae n' oamp gwelet gant den, hag e korollas, e lammas, e youc'has, e plegas war he dargreiz, evel m' he dije bet diwar se mil dudi ar baradoz.

Tridal a rae, roget ganti he bolero, damzigor he hiviz, he divronn o luc'hañ evel marmor. He blev, du ha mouest, a skourjez anezhi, hag en em rouestl. He daoulagad a zo ledan, iskis, teñval, daoust ha lufrus. Ar son hag an ton, o tegouezhout eus an eured, a zo mezvusoc'h-mezvusañ. En em astenn a ra sklerijenn al loar, war vordo... war vordo...

Hag ar son gentañ diouzh an tu all, a dregern bepred :

« *Ken nebeut, o va anken garet, hon eus sellet an eil ouzh egile* ».

Soublañ a reas Nouchka a-c'hwen he dargreiz.

He blev a dizhas an douar, he divronn a reutaas, he milginoù a droñsas betek he divskoaz hag a gouezhas goude. Gwariet evel-se, Nouchka, krog er plad o lintrañ gant sklerijenn al loar, a ganas an diskan :

« *Yann, va c'haredig kentañ...* »

En em lakaat a reas a-bezh er c'homzoù-se, evel ma vije bet trelatet. Digor he genou, lavaret e vije bet edo o vezviñ gant kement a zeue eus an eured, hag eus sklerijenn al loar, hag eus an noz, hag eus pep tra, pep tra... En diwezh e chomas a-sav. Tennañ a reas al lenn, e tisac'has war ar gwele, am houpas war he divrec'h, e lakaas va fenn klok etre he bronnoù, hag e pokas din :

« — Kousk, bihanig, kousk ! »

Va habaskaat ha va luskellat a rae en doare-se, evit degas ar c'housked din ; krenañ a rae, avat, penn-da-benn he c'horf, dre ma oa, moarvat, pep tra en-dro dimp mezvusoc'h ha boemusoc'h. Skrijañ a rae, ha c'hwez-vat a oa ganti c'hwez-vat, un dudi.

BISOUSIG, KAZH AN TEVENN

gant ABEOZEN

E giz kentskrid

1. — Ginivelezh

Er c'halatrez er c'hornig ma taoler an truilhoù, a-raok o gwerzhañ d' ar pilhaouer, ar gazhenn vrizh a ro da zenañ d' he zoradig. Tri int : unan gwenn-kann, unan brizhennet evel e vamm hag unan du-pod.

Emañ just an heol o parañ warno, pa zeu Frañsa-Mari, mab henañ an ti, war vegoù e dreid da sellout outo. Anavezet-mat eo eñ gant Brizhenn eveljust. Evelato ne zistag ket-hi he daoulagad diouzh e fiñvadennoù. War evezh e ranker bezañ bepred gant an dud. Diaes d' ur c'hazh gouzout petra 'dremen dre o fenn.

« Koantik-holl int, eme Frañsa outañ e-unan. Un druez eo ! Dizale e vo klevet mamm adarre o klemm : Poent kas ar c'hizhier-mañ da veuziñ. N' eus ket a voued amañ evit kement-se a feneanted.

« Neket al logod a vank koulskoude en ispisiri en traoñ, » a soñj c'hoazh Frañsa. Met Brizhenn, daoust dezhi da vezañ ur gazhenn vat, pa gar, a blij gwelloc'h ganti mont da bourmen en noz war an toennoù tro-war-dro, en ur ganañ kantigoù d' al loar-gann, gant holl gizhier ar Ru Nevez, eget chom da logota er gêr. « N' anavez Brizhenn an ti, a lavar alies mamm, nemet da boent pred ha pa vez deut hec'h amzer dezhi d' ober he neizh evit reiñ deomp un torad all a gizhier nul da veuziñ.

« Koant int koulskoude, eme Frañsa en ur bellaat sioul. Paour-kaezh Gwennig ! Paour-kaezh Brizhig ! Paour-kaezh Bisousig ! Hennezh ar c'hoantañ, an hini bihan du-pod. »

2. — Môn

— Pesked ho po, Katarin ? Pesked fresk eus an aod ? eme ur vouezh raouliet war dreuz dor an ispisiri.

— Petra 'zo ganeoc'h er sizhun-mañ, Môn ? a c'houlenn Katarin ar Gall. Deuit er stal 'ta, Môn. Freskik eo an avel er mintin-mañ.

— Ur meilh bennak a chom c'hoazh em faner, sellit, hag ur c'houblad lizenned vat, gant pikoù ruz war o c'hein.

Ha dre ma komze, e lakae Môn, kramennet he dremm dindan he chikolodenn, he faner war ar c'hontouer.

— Roit din al lized, Môn, fonnusoc'h pesked int hag aes da zizreinañ d'ar vugale.

— Pevar real ar pezh a c'houlennin diganeoc'h nemet ken, Katarin... ha bennozh Doue deoc'h, emezi en ul lakaat ar pezh gwenn en he godell.

— Gortozit 'ta, Môn... Ha n'ho pije ket c'hoant da gaout ur c'hazh bihan ?... Amañ ez eus un torad da veuziñ adarre.

— Feiz avat ! kas a rafen unan ganen, kement hag ober. Nemet bras a-walc'h eo da zizonañ, da vihanañ ?

— Kredabl !... C'hwi 'roio dezhañ ur banneig laezh en deizioù kentañ.

— Aes e vo din, peogwir em eus ur vioc'h ahont en tevenn.

— Frañsa-Mari, kae 'ta d'ar c'halatrez da gerc'hat unan eus ar c'hizhier bihan da Vôn, an hini a giri.

Krapet en deus buan ar paotr gant an derezioù ha dizale emañ en-dro gant ur c'hazhig du, kluchet e pleg e vrec'h hag o parañ, war an dud hag an traoù, daoulagad sklaer ha sebezet.

— Dre chañs, n'oa ket Brizhenn war an neizh, emezañ dialanet. Anez he dije klasket marteze va c'hrabiñsat... Bisousig eo e anv, Môn.

— Dalit, Môn, eme Gatarin, un dornadig rubanoù paper da lakaat e korn ho paner. Bisousig a vo aze ken tomm dezhañ hag en e neizh.

— Kenavo ur wech all, Katarin ! Kenavo, va faotrig-me ! Brav kenañ da gazhig, te 'oar. Bez dinec'h, ne vo ket maleürus ahont en tevenn. Bennozh Doue deoc'h adarre !

Hag amañ bremañ e stag

Eñvorennoù

Bisousig

Kazh Du an Aistinoù

ganet e kalatrez ispisiri Katarin ar Gall,
e nec'h ar Ru Nevez, e Landivizio,
hag aet da vevañ e vuhez-kazh
da di Môn Senant ha Saig Porc'hell,
e tevenn an Aistinoù, en arvor Ploueskad.

3. — En hent

Lavarout a rae Katarin e vefe ken tomm din amañ hag em neizh. Ne deo ket gwir. Un dra bennak yen a zeu a-dreuz kostezioù ar baner. Marteze ez eo an dra yen-se a anvont an avel. Hag ouzhpenn-se, ur c'hwez kreñv a zo er baner. Moarvat, eo chomet war-lerc'h an traoù lintrus-se a zo bet tennet bremaik diouzh va c'hichen en un ti n' anavezen ket. Klasket em eus tec'hout diouzh an toull teñval-mañ, met n' em eus ket nerzh a-walc'h em c'hrabanoù c'hoazh da sevel gant ar c'hostezioù. Miaoual a ran kement ha ma c'hellan. En aner. Chom a ran en deñvalijenn. Storloket on spontus. Trouzoù iskis a glevan ha spontañ a reont va zammig kalon em c'hreiz. Kaer am eus klask, dre voaz, ar beg-bronn a roe din laezh dous klouar va mammig, da bep tro ma 'm beze sec'hed, ne gavan da stekiñ va fri nemet aozilh reut ar baner e-lec'h reun flour he c'hostezioù madelezhus dezhi... Pa soñjan, avat, ne deo ket displijus ar c'hwez kreñv a glevan en dro din. Krediñ a rafen zoken e tle merkañ ur boued yac'hus evit ur c'hazh. Nemet me a zo bihanik c'hoazh hag em eus keuz em c'horfig penn-da-benn da laezh va magerez.

4. — Saig

N' eus mui a storlok. Klevout a ran ur vouezh sioul o c'houlenn :

— Ha neuze Môn, gwerzhet hoc'h eus mat ho pesked ? N' oc'h ket bet re bell gant ho tro e Landi.

— E Sant Nouga em eus kavet ur c'harr bet o kas traezh glas ha savet on ennañ da zont betek Pont-Krist. Aes kenañ em eus gwerzhet va fesked. Ugent lur ha dek gwenneg a zo ganen em godell hag ur c'hazhig du em faner, Saig. Sellit 'ta pegen koant eo, ar paour-kaezh bihan !

Hag un dorn, o krenañ un tammik, en deus va zennet eus ar baner ha va lakaet war an daol. Sellout a ran en dro din ha c'hwesa a bep tu. Ouzh an daol, un den, louet e vlev, a zo azezet war ar bank e-tal ar pezh a anvont ur gwele kloz. Me fiñv tamm an den ouzh va gwelout hag e tenn moged eus ur c'horn pri, stardet gantañ etre e javedoù.

— Feiz avat, Môn, ur brenadenn gaer hoc'h eus graet !

— Evit ur bennozh Doue em eus bet anezhañ, Saig. En tamm bouteg kozh-mañ e vo brav dezhañ kousket war un dornad pilhoù, e korn an oaled. Rak re vihan eo c'hoazh evit ma klaskfe mont da durlutal al ludu. Ur beradig laezh dous klouar dezhañ bremaik hag e c'hello kousket da c'houde da ziskuizhañ eus e veaj. Neketa, Bisousig ?

Lakaat a ra din dindan va fri un asied gwenn, gant un dra bennak ennañ, ken gwenn all ha c'hwez vat gantañ. Lipat a ran a daolioù teod munut, goustad ha war evezh. Ne deo ket par da laezh va mamm, mar kirit, met naon bras am eus hag, ur wech m' eo reut va c'hof, ez an em gourvez er bouteg d' ober ur c'housk, leun a huñvreoù, ma tremen enno va mammig ha va breudeur.

5. — An tan

An noz hag an deiz a zo aet e-biou din meur a wech abaoe m' emaon amañ. Saig Porc'hell, mestr an ti, ne ra ket nemeur a van ouzhin. Môn Senant, avat, va mestrez, a ro din laezh meur a wech bemdez em asied.

Pa vez-hi war-dro he c'heusteurenn, oc'h elumiñ tan en oaled, da boazhañ ur chotouronnad patatez en o c'hroc'hen gant un tamm kig-moc'h, pe da virviñ dour da deurel war ar c'hafe, e sellan, gant dudi, ouzh an tan o strakal er c'heuneud. C'hoant a zeu din, meur a dro, da vont tostoc'h ouzh an dra ruz bev-se a ro tommder din, met difennet groñs eo ouzhin

ruzat war an tu-se, ha, bep gwech ma 'm eus klasket mont etrezek an tan on bet lakaet en dro em bouteg gant dorn prim Môn.

— Ata, diodig, a vez laret din, ne vi kontant nemet pa 'z po rostet da vourennoù !

Setu ma choman em c'hornig bremañ, en ur roc'hellat gant plijadur, va malvennoù damserr, kement a vad a ra din an tan-se o strakal drant war an oaled.

Pa zeu an noz da deñvalaat pep tra en dro deomp — komz a ran evel an dud, rak d' am daoulagad-me eo ingal an deiz hag an noz, gwelout a ran an traoù fraez bepred en dro din — e vez elumet un tan all war an daol. Melenoc'h eo an tan-mañ. Ne strak ket evel hini an oaled ha lakaet e vez en dro dezhañ un dra treuzwelus evel ma 'z eus war ar prenestr bihan e penn an daol. Ul lamp a reont eus ar pezh a zoug an tan didrouz-se. Elumet e vez a-raok ma sav tud an ti en o gwele-kloz ha lazhet e vez ur wech m' eo deut evito ar poent da gousket.

6. — Dre an ti

Alies e vezan va unan-penn en ti. Môn ha Saig o deus labour d' ober er-maez, emezo. Komz a reont eus ar mor, a besked, a vizhin, a yer, eus Bailhenn. N' ouzon-me tamm ebet c'hoazh peseurt a zo dindan an anvioù-se, met dont a rin da c'houzout. Dre ma teu nerzh em izili, dre ma trantellan nebeutoc'h war va favioù ez an a bep tu en ti da firbouchal. Pa vez aet an dud er-maez, ne vez nemet aesoc'h a se din, eveljust.

Nag a draoù a zo da zizoleiñ en un ti ! Anaoudegezh am eus graet gant ar botoù-prenn a zo renket dindan an armel. Plouzennoù a sachan diouto da stlejañ war al leur zi, a-gleiz hag a-zehou. Pelloc'h, dirak toull an nor ez eus sailhoù, podoù a bep liv. Yen int pa stoker outo ha n' eus tu ebet da grapat ouzh o c'hostezioù da welout peseurt a zo e-barzh. Ne choman ket pell war an tu-se. Yenoc'h kalz eo dre aze gant an avel o c'hwezhañ dre zindan an nor.

7. — Ar Momeder

Er beure-mañ em eus graet ur gavadenn. Dizoloet em eus a belec'h e teu an trouz ingal a glevañ noz-deiz abaoe m' emaon en ti-mañ. Tik ! Tak ! Tik ! Tak ! bepred. Ouzh

an tu all d' an oaled, e penn an eil gwele-kloz, ez eus un doare kased hir, koaret-brav. Deut on a-benn d' ober ul lamm eus an oaled war ar bank e-tal ar gwele hag on aet betek ar c'hased. Aon am eus bet ha graet ul lamm-pik war gil. A-dreuz an dra treuzwelus-se a anvont gwerenn e welen ur bladenn velen lintrus o vont hag o tont, eus un tu d' ar c'hased d' an all. Tik ! emezañ, en ur vont a-zehou. Tak ! emezañ en ur zont a-gleiz. Hag e-giz-se, dibaouez. Pebezh loen iskis ! am eus-me soñjet.

Gouezet em eus abaoe e vez graet ur momeder eus ar bladenn velen-se, dalc'hmat o vrañsellat. Ne deo ket tamm ebet bev, war a laront. Ul lodenn n' eo ken eus un ardivink ma reont anezhañ un horolaj. Servijout a ra d' an dud da c'houzout pe da boent emaint eus an deiz pe eus an noz. Bep abardaez, a-raok stagañ da ziwiskañ e zilhad evit mont d' e wele, Saig a zigor dor gwerennet an horolaj da sevel dezhi he fouezhioù, evel ma lavar. Sachañ a ra war ziv chadennig, klevout a reer un tammig stirlink kag e kloz an nor adarre. Evit gouzout an eur, e sellont ouzh krec'h d' an horolaj. Tro-dro d' ur bladenn wenn-kann ez eus ur renkad arouezioù du, ha bizied metal melen o fiñval gorrek eus an eil arouez d' an all. Pell amzer on-me bet a-raok merzout e fiñve ar bizied-se, ken gorrek ez eont ! Petra fell deoc'h ? Se a zo hep talvoudegezh ebet evit ar c'hizhier. Ni a sav pa vezomp diskuizhet, a zebr p' hon eus naon ha bep gwech ma teu un dra bennak lipous dindan hor pav, hag a stag da gousket pa zeu c'hoant deomp, pe zeiz pe noz e ve anezhi.

An dud, avat, a zo gwall zisheñvel diouzhomp ha diaes eo, meur a dro, d' ur c'hazh kompren peragoù o doareoù d' ober.

8. — Ar Bont — Ar Yer

Buhez ur c'hazh yaouank a zo leun a spontadennoù. Hiziv, tapet ganen va zammig lein... (bruzun patatez, frigaset en ur banneig laezh, hag un tamm tonenn kig-moc'h, taolet din gant Saig. Mil boan am eus bet ouzh he chaokat, met ken mat oa ma ne skuizhen ket o lipat va mourroù da c'houde). Tapet eta va lein, edon a-zevri o c'hoari polotenn gant ur bont, kouezhet diwar an daol e-pad pred. Ur c'hoariell zispar eo ur bont. Stokit outañ un disterañ hag emañ war ruilh. Redit war e lerc'h hag e chom trumm a-sav hag e rit ul lamm en tu all dezhañ. Evel un dra buhez ennañ eo ur bont, nemet ne deo dañjerus e doare ebet. Edon eta o c'hoari polotenn, pa glevis ragach e toull an nor. Ha me ha sellout. Hag e teuas

war wel, e-kichen ar sailhoù, unan, daou, tri, pevar loen, kalz brasoc'h egedon. Divhar dezho hepken, un dra bennak ruz war o fenn, ur beg lemm dezho, daoulagad bihan ruz ha grougouserezh rok o tont eus o gouzoug kerkent ha ma welont un dra bennak na blij ket dezho. Me ne raen ket, moarvat, rak ragachat a raent gwashoc'h-gwazh dre ma pare warnon o daoulagad. Unan anezho dreist-holl, brasoc'h eget ar re all, flammoc'h e liv hag hiroc'h e lost, a c'hrozmole kement ma krogas aon ennon ha me d' ar red d' am bouteg. Hag ac'hane e sellis outo dre zindan an daol. Môn a zeuas dres en ti d' an ampoent-se.

— Che ! emezi, kozh yer lous, deut adarre da gac'hat en ti. Ha te, kilhog divergont, mont a ri er-maez pe ne ri ket ?

Hag e serras Môn an nor. Graet em boa anaoudegezh gant ar c'hilhog hag e yer ha n' em eus ket bet pell-amzer aon razo. Trouzus int. Droug a rafent sur a-walc'h, mar ne vefent ket aonikoc'h c'hoazh eget ne dint divergont. Met n' eus ket da ober van outo.

9. — Bailhenn

Hiziv on aet evit ar wech kentañ betek toull an nor. C'hoant am boa, pell 'zo, da vont da welout petra eo ar maez-se, ma teu tud an ti diwar e dro gant pep seurt c'hwezioù iskis en o dilhad hag ouzh o c'horf, nemet war evezh e ranker bezañ bepred gant an traoù dianavez pe e vezer tapet.

Aet on eta da doull an nor. Ha dispourbellañ am eus graet va daoulagad tre ma c'hellen. Un dra bennak skedus, a-us d' am fenn, a daole war bep tra al liv laouen-se a bare warnomp er c'halatrez a-hont hag a zeu, amañ, da c'hoari war goadaj ar gweleoù ha kouevr an horolaj, dre brenestrig an ti, pa dosta fin an deiz.

Môn a oa o tont a gleiz ha, pa 'm gwelas, e stagas da farsal :

— Fri kurius, setu te e toull an nor a-benn ar fin ! C'hoant ez poa, moarvat, d' ober anaoudegezh gant da vagerez, an hini a ro laezh dit abaoe m' out bet dispartiet diouzh da vamm. Ata, Bailhenn, deus 'ta !

Hag e stleje Môn d' he heul, a-bouez ur gordenn, ul loen, pevarzroadek hemañ, kalz brasoc'h c'hoazh eget ar yer, daoulagad dizrouk en e benn, ruz ha gwenn e groc'hen. Aon am boe ha ken bihan ha ma c'hallen ez en em skoachen e toull an nor. Blejal a reas Bailhenn ha c'hwezhañ kreñv war va

blev pa dremenas e-biou din ha me ne greden ket fiñval zoken.

Môn a bellaas war al leurenn c'hlas a zigore dirak an ti, en ur vale goustadik e-kichen he bioc'h, a zistage gant he dent eus an traoù glas a c'holoe al leurenn. Evelse e ra ar saout. Peuriñ eo a reont ha ne deo ket dibriñ eveldomp-ni. Me dint ket loened drouk peurvuiañ, gant ne deot ket da droidellat etre o zreid pe re dost d' o c'herniel, pa vez ar c'helien ouzh o hegasiñ.

Soñj al laezh dous a lipan bemdez am laka da gaout doujañs evit Bailhenn ha morse, mar gellan, ne savo trouz etrezomp.

10. — Ar Mor

Er mintin-mañ, pa 'm eus digoret va daoulagad, ne bare ket, evel boaz, ar sklerijenn laouen war gouevr ha koadaj koaret an arrebeuri. Ur skleur disliv a zeue hepken dre ar prenestig e penn an daol. War an oaled, e troidelle ar flammoù pennfollet hag ar moged a zeue en ti, a-frapadoù, ken kreñv e c'hwezhe ar fourradoù avel er siminal.

Oc'h aozañ kafe e oa Môn. Mat-kenañ e kav va mestrez an dourenn zu-se a ziver, ilbouedus he c'hwez, diouzh beg ar greg en he bolenn. Lakaat a ra ouzhpenn, avat, laezh e-barzh, hag un tamm pe zaou eus an traoù gwenn-se, dous un drugar, ma reer sukr anezho. Al laezh hag ar sukr a zo a-walc'h din-me. Eus ar c'hafe ne ran forzh. Saig, eñ, a gav gwelloc'h ur volennad soubenn ar patatez hag ur banne gwin ruz war-lerc'h, ur wech an amzer. Ar gwin, an dourenn ruz teñval-se, m' eo sot an dud ganti betek koll o skiant a-wechoù, ne blij din kennebeut nemet abalamour d' ar bontoù a vez war ar boutailhoù anezhañ. Ar re-se eo va c'hoarielloù karetañ. N' eus nemet pellennoù gloan pe neud Môn, pa gouezhont eus he boest, e-pad ma vez o wriat pe o peñseliañ dilhad ha loeroù, a rafe muioc'h a blijadur din. Gwelloc'h e speg enno va ivinoù. Nemet trouz am bez p' o stlejañ war al leur-zi. Didrabasoc'h eo ar bontoù. Ne sav ket a groz diwar o fenn.

— Mat ! Môn, eme Saig, a oa c'hoazh en e wele d' an ampoent, ne dalv ket ar boan din sevel ken abred-mañ. Tu ebet da vont war ar mor gant ur seurt gwall amzer.

— Nann, ne gredan ket ez afe bag ebet er-maez hiziv, Saig. Chomit en ho kwele betek lein. Abred a-walc'h e vo deoc'h da vont goudè da welout ha ne zeu netra d' an aod gant an avel walarn-se.

Me a vorede em bouteg ouzh huanadoù an avel er siminal, nemet e soñjen :

« Traoù e-leizh am eus sur da zizoleiñ er maez-se, ma teu anezhañ kement a safar er beure-mañ, nemet e rankin, moarvat, en dro-mañ, mont pelloc'h eget toull an nor. »

War-dro kreiz an deiz e savas Saig. Ouzhpenn e zilhad boas, e lakaas, avat, ur pezh jiletenn stamm hag, en dro d' e benn, ur galabousenn c'hlas hag eñ er-maez, me war e seulioù.

Darbet e voe din pensodiñ. Skañv ez en em santen evel ur bluenn-yar hag an avel a zifoupe ar blev war va c'hein evel p' en dije bet c'hoant d' am diskroc'henañ.

Mont a ris koulskoude da heul Saig betek penn ar vur a ra tro ar c'henkiz, stok ouzh an ti diouzh tu an tevenn, hag e chomis spouronet. En deiz all, pa sellen ouzh Môn o pellaat gant Bailhenn war al leurenn c'hlas-se a anver an tevenn, em boa gwelet larkoc'h un dra bennak all, a-liv gant an oabl pa vez sklaer an heol, nemet e fiñve, amañ hag ahont, en dro-mañ roudennoù gwenn, kemmus o neuz.

— Brav ar mor hiziv, a lare Môn en deiz-se d' ur gwaz a oa o tremen dre an tevenn d' ar mare.

Mat hiziv ne deo ket brav ar mor, nann. N' eo ket glas evel an deiz all, met gwer-louet, ha, pa lamm dreist ar reier du, e teu da vezañ gwenn-kann hag e sav uhel en aer. En ur zeredek war-du an aod, e koeñv e doare torgennoù kribennet gwenn hag e teu da darzhañ ouzh an tevinier gant un trouz spontus.

Ken herrek e taoulamm ar mor etrezek an Aistinoù ma krog aon ennon da vezañ paket gantañ, hag e teuan, tizh warnon, ruilh-diruilhet gant an taolioù avel-dro war ar leton gleb hag e sailhan d' am bouteg, berr warnon gant ar spont.

— Ur paotr koant a zo ac'hanout, Bisousig, eme Vôn ouzhin, en ur sevel he fenn diwar he stamm. Ne deo ket un amzer na d' ar c'hizhier na d' ar merc'hed da lakaat beg o fri er-maez. Peñse a vo, sur a-walc'h. Nemet, evit ar mare, hor plas ni a zo e korn an oaled. Warc'hoazh, pa vo torret war an avel, marteze ez aimp da welout en aod.

A-benn neuze me a oa a-zevri gant va zeod o lakaat en urzh va feur difoupet gant an avel ha ne loc'his ket diouzh korn an oaled betek ma nozas.

11. — Ar C'hrank

Sioul e oa an amzer antronoz. Ne glemme mui an avel er siminal. Saig a oa aet er-maez beure-mat. Pa skoas Môn d' he zro war-du an nor e piltrotis d' he heul.

— Fellout a ra dit aveliñ da fri, evit doare, Bisousig, emezi ouzhin pa droas da brennañ an nor. Deus 'ta, hiziv an avel ne c'hoario ket polotenn ganez.

Ha ni en hent, me sonn va lost, kement a stad a oa ennon. Etrezek aod ar Staol-Gozh e skoe Môn a gammedoù dillo. Sklaer e oa an oabl. Eonenniñ a rae c'hoazh ar mor en traoñ, daoust m' oa torret war an avel.

— Emañ tost d' an dazre, eme Vôn en ur ziskenn gant un doare hent merket er c'herreg gant tachoù ar botoù koad.

En traoñ e-touesk ar bizhin, Saig a zifrete. Dougen a rae war e skoaz ur post koad-sapr hag a-bouez un dorn e tegase ur c'hased hanter-dorret ha goullo.

— Peñse a zo, evit doare, eme Vôn en ur vont etrezek ennañ. Te, Bisousig, taol evezh da gouezhañ er poulloù dour pe e vi beuzet.

Teurel evezh a raen eveljust, nemet, memes tra, e ris ul lamm en ur poullig damc'holoet gant ar bizhin-glas. Ar glebor ne blij ket tamm ebet din hag edon o hejañ va favioù, pep hini d' e dro, da lakaat an dour kasaus-se da ziverañ buanoc'h, pa welis o tont war wel, en un draezhennig, etre daou vaen, ul loenig iskis. Kelc'hiek e oa, e doare un nozelenn eus chupenn Saig, pavioù moan en-dro dezhañ, eizh anezho, hag, e-lec'h mont war eeun gant e hent, ez ae war e gostez, hep tennañ diwarnon e zaoulagad difiñv.

— Sed amañ, avat, un abadenn ! emeve. C'hoariomp gant hemañ evel gant ur bont da welout ha kement a ebat a vo.

Ha me hag astenn va fav dehou, hep sonnañ va ivinoù rak aon da ober droug d' an nozelenn vev-se ken fentus. Ya ! al loenig a chomas a-sav krenn, e zaou viz a-raok, tevoc'h eget ar re all, bannet gantañ war du ennon, ha, pa stokas va fav outañ, e serras war va blev ha va c'hroc'hen ur c'hraban treitour am lakaas da viaoual gant ar boan.

— Sell 'ta ! eme Saig, erruet tost din gant e dammoù peñse, Bisousig tapet gant ur c'hrank glas. Furoc'h e vo dit, imobil bihan, chom en ti da logota eget dont da granketa en aod. Ne deo ket c'hoazh diouzhtu e kavi an tu da chaokat al loustoni-se.

Kaer em boa-me, avat, hejañ va fav, ne zispege ket ar c'hrank fallakr, ma rankas Môn dont d' am sikour ha terriñ dezhañ e viz. Ar c'hrank a skampas kuit dindan ur maen en

ul lezel e viz torret war an dachenn. Ha me d' ar gêr da heul an dud, met ne zisoñjis ket piñsadenn ar c'hrank ha bepred em eus diwallet a stekiñ outo da c'houde.

12. — Logota

Logota ! Logota ! N' ouzon dare perak e laka ar ger-se un dra bennak kevrinus da dridal em c'hreiz. Ne welan ket fraez petra 'zo dindanañ ha padal am lakaat a ra da fringal ha da ober lammoù-choug-va-fenn gant al levenez.

Diouzh klevout Môn ha Saig o varvailhat diwar va fenn ec'h ouzon e tle ur c'hazh a-zoare bezañ logoter, evel ma tle ur gwaz bezañ labourer hag ur vaouez, kempenn warni hec'h-unan hag en-dro d' he zi. Me 'vo eta ul logoter eus an dibab, rak me fell din bezañ ur c'hazh a-zoare, penn-kil-hag-ivinoù.

Eveljust va ivinoù zo prest. Bemdez o lemmañ war ar valaenn e toull an nor. Dispar eo ur valaenn da welout ha nerzh a zo en hoc'h ivinoù. Spegañ a reont er bleñchoù ha ne deo ket re reut ar re-mañ, memes tra, evit ober poan deoc'h en ho pavioù. Arabat ober se, avat, pa vez Môn tost ouzhoc'h pe e viot kaset da gorn an oaled da veilhañ an tan, moredet dindan ur gwiskad ludu.

— Imobil bihan. Kae alese da logota pe da luduañ. Ne bado ket hanter ar valaenn-mañ ganez, ouzh he c'hrabiñsat evel ma rez.

. . . . . .

Mat, en noz-mañ, kavet em eus petra eo logota.

Edon moredet em bouteg, evel boas, pa glevis un trouz munut-munut o tont diwar ar bank, e penn an daol. Sevel a ris didrouz war va zivhar a-dreñv ha sellout. Ul loenig krenn, a-liv gant an noz, a rede hag a zirede en-dro d' ar bruzun bara a oa kouezhet aze, pa oa bet torchet an daol goude koan.

Un drivliadenn espar a santis o redek em izili. Evel pa vije aet holl nerzh va buhez em daoulagad da sellout hag em favioù da sailhañ. En ul lamm e voen war al loenig. Gwic'hal a reas pa ziskennas warnañ va c'hraban. E sammañ a ris em genou hag, evel ma tifrete, e stardis warnañ muioc'h mui va c'harvanoù ken na fiñvas mui. N' oa ket aet kuit ar vuhez dioutañ koulskoude. Santout mat a raen. Diskregiñ a ris neuze ha lakaat al loenig em bouteg, va fav warnañ koulskoude.

Pa voe deut an deiz, e savas din c'hoant c'hoari. Ha me

ha stlepel en aer va loenig hanter vadaouet d' e dapout adarre dindan va fav pa gouezhe war al leur-zi.

— Sell 'ta ! eme Saig, a oa o wiskañ e borpant grosañ da da vont er mor. Bisousig en deus paket ul logodenn. War a welan, e vo ur c'hazh mat... Mont a ran, Môn.

Hag eñ kuit.

Môn a zeuas en he fuch da sellout ouzhin o c'hoari.

— Añ ! gwir eo, ul logodenn a zo gantañ. Me 'gave din ivez e kleven trouz en noz, abaoe ur pennad. Mat, Bisousig, e c'hellez lavarout diwar hiziv e c'hounezez da voued.

Me, e-keit-se, a sailhe, a dorc'hwenie en dro d' am logodenn, peogwir, evit doare, ez oa al loenig louet-se ul logodenn. Re start e skois ganti un dro, en ur ober ul lamm warni a-bell ha, diwar neuze, ne fiñvas mui. Dizale e teuis da inouiñ ganti hag ez is da gorn an tan d' ober un ehan ha Môn a skubas ar c'horfig marv war ar bern teil.

Meur a logodenn em eus debret a-c'houdevezh, em buhez kazh. Ne dint ket fall, nann. Plijus a-walc'h eo ivez trouz o eskernigoù o frailhañ dindan ho tent. Nemet ne deo ket yac'hus d' ur c'hazh dibriñ re anezho. Dont a ra buan da boursal diwarno. Ar blev, moarvat.

13. — Kentañ pesk

Ur pennadig mat a-raok poent koan ez oa Saig en-dro er gêr. Degaset en doa gantañ un doare paner bras, kromm war c'horre, gant un toull da ziskenn ennañ, plat dindan. Tremen a c'hellen va fav etre e vizhier aozilh.

— Un aozañ am eus d' ober d' ar c'havell-mañ, eme Saig en ur azezañ. Drailhet eo bet un tammig amañ, sellit, gant ur roc'h begek moarvat.

Leun oa an ti gant c'hwez kreñv ar mor. Me a zigore va fronelloù, tre ma c'hellen.

— Del, Bisousig ! eme Saig adarre. Morse ne soñjan degas dit un tamm boued eus ar mor. Sed amañ, dre chañs, ur par gwrac'h chomet er c'havell pa 'm eus e riñset bremaik. Marteze e kavi mat ar pesked.

Ur peskig liv-gwer a oa dirazon. Reudet oa gant ar marv ur pennad 'oa. C'hwesa a ris anezhañ ur pennadig, e dreiñ hag e zistreiñ, hag. a-benn ar fin, e stagis gant ar penn. Atav eo gant ar penn e kroger da zibriñ ar pesked, evel an holl loened a baker. Diskiant e ve ober a-hend-all. Ur wech m' hoc'h eus klevet eskern ar penn o vruzunañ etre ho javedoù, n' eus mui riskl ebet ez afe kuit ho preizh.

Un tamm lipous eo ar par gwrac'h, lipousoc'h kalz eget an touilhed a vez foetet din alies gant ar besketaerien chifretez. Anzav a rankan em eus, a-hed ur wech, kavet gwelloc'h blaz gant ur peskig eget gant ul logodenn. Ha pa vez foetet dirazoc'h, bev-buhezek c'hoazh, ez eo ken plijadurus e lazhañ eget ne deo ober he stal d' ul logodenn. Nemet ar pesked ne wic'hont ket. Mut int, a leverer. Padal, klevet em eus gwrac'hed bras ha pezhiadoù silioù-mor o roc'hal pa vezont tennet war ar sec'h.

Edon o lipat va mourroù, ur wech chaoket ganen ar peskig, lost hag all, pa lavaras Saig, a daole ur sell war-du ennon, bep an amzer, e-pad ma trese ar c'havell :

— Hemañ a vo sotoc'h egedoc'h war ar pesked, Môn.

— Evel a garo, a respontas Môn, en ur lakaat ar soulenn war an daol. Me n' em eus ket defot anezho e doare ebet, na zoken eus ho pizied kranked aze, a gavit c'hwi ken mat, Saig, gant un tamm bara hag amann. Nag eus pesk nag eus kig ebet. Ne gavan ket mat.

14. — O vouchounañ — Ar Vorgazhenn — Ar Vrinikenn

Edomp krog er poent bloaz m' eo an hirañ an deiz. Aliesoc'h ez ae Môn bremañ war-dro an aod ha pa ne skoe ket da re bell ez aen-me ivez alies a-walc'h d' he heul.

Un deiz reverzhi, ma tiskenne kalz izeloc'h ar mor, Môn a dapas krog en ur bouteg. Lakaat a reas e-barzh ur sac'h huanoù, peñseliet e meur a lec'h, ha dav da vouchounañ.

Mont a ris war he roudoù. Bepred e skoe Môn d' an hevelep tu, ar Staol-Gozh pe Borzh-Kraou. Da gentañ ez oa aes diskenn gant ar reier, met, ur wech erruet tostoc'h d' an dazre, e teue ar bizhinoù a bep liv da wiskañ ar c'herreg penn-da-benn ha n' ouien ket ken re pelec'h teurel va favioù evit bezañ war ar sec'h.

Pa voemp en traoñ, e tiskennas Môn en dour, botoù hag all. Me a skrije em c'hroc'hen ouzh he gwelout o tistagañ dindan ar mor, en-dro d' ar vein, eus ar bizhin krenn glasmelen ma reont anezhañ bouchounoù pe c'hoazh pioka. Pa vez leun ar bouteg, e taoler ar bern er sac'h huanoù hag e kroger da zistagañ adarre. Arabat koll amzer. Ne chom ket pell ar mor en dazre ha pa zeu red el lanv ez eo dizale poent sevel war an tevenn gant ar seier bouchounoù.

Un draezhennig vihan vrav en heol am boa kavet en deizse hag edon, war gab va reor, o tommañ warni, en ur sellout

ouzh an aezenn-vor o c'hoari gant blev gleb ar bizhin rouz ha glas a-ispilh ouzh ar c'herreg bras em c'hichen, pa welis ul loen vil o fiñval nepell diouzhin. En em riklañ en doa graet a zindan ur roc'h a oa bremañ war ar sec'h, dilezet gant an tre. Larout a ran ez oa ul loen dre ma valee, ma ruilhe kentoc'h war e bavioù bouk, n' ouzon ket pet a oa anezho. A-liv oa gant ar bizhin ruz. En doare sac'h a oa kreiz e gorf, daoulagad difiñv, yen ha kriz, a chome paret warnon. Aon razon e seblante kaout an euzhadenn hag e santen koulskoude he doa c'hoant war un dro da deurel en dro din lasoù he divrec'h lipous. Me a reudas va blev war va c'hein hag a stagas da roc'hal eus va zu, prest da zifenn va zammig buhez.

Dres d' ar poent-se e teuas Môn da lakaat en e sav, war ur roc'h plat em c'hichen, ar sac'h leun-kouch a vouchounoù.

— Sell 'ta, ar pikol morgazhenn ! emezi, ha, tapet ganti ur maen e-tal he zreid, e tarc'haouas un taol ouzh an euzhadenn. Houmañ a gemmas liv, pa stokas ar maen outi. Evel un dornad dilhad gleb, e riklas er poull-dour dindan ur garreg vras, en ur zuañ ar mor war he lerc'h.

Me 'oa bet tomm din ha tostoc'h e talc'his da Vôn da c'houde. Edon he gortoz da sevel war an tevenn, pa voe tennet va evezh gant ur grogen vegek o fiñval stok ouzhin. Kavout a reer eus ar c'hregin-se, penn-da-benn d' an aod, ouzh ar c'herreg. Brinik a vez graet anezho. Houmañ, avat, a oa ur pikol hini gozh, ruz he c'hrogen. Dam-zistag e oa diouzh ar roc'h, ma teuas em fenn ar c'hoant d' he distagañ naet, da welout ha ne vefe ket enni un dra bennak da lipat. Me voe ket diaes din tremen va ivinoù etre ar maen ha bevenn ar grogen. Met neuze e voe un abadenn all. Ar vrinikenn, kerkent ha ma santas va ivinoù, a spegas kloz ouzh ar maen ha setu me stag ouzh ar roc'h a-bouez va fav. Ha me ha miaoual ha sachañ. Met, dre ma sachen, ar vrinikenn a starde hag a rae poan din em c'hraban.

— Petra c'hoari ganez-te c'hoazh, Bisousig ? eme Vôn, deut da sammañ he sac'had pioka. Chesus ! staget eo ouzh ar roc'h gant ur vrinikenn. Biskoazh kemend-all !

Hag en ur c'hoarzhin e tapas krog er gontell gozh a oa ganti en he bouteg hag e tispegas ar vrinikenn diouzh ar maen.

Me ne chomis ket da c'houlenn va rest, na da c'hwesa na da lipat ha buan betek an tevenn war roudoù Môn.

P' edo o ledañ ar bouchounoù, bod-ha-bod, war al leton evit sec'hiñ, e laras Môn en ur c'hoarzhin da Jani Gergouarat, a rae ar memes labour un tammik pelloc'h :

— Dre forzh bezañ tapet e teu skiant-prenet d' an dud, war a leverer. Evit ar c'hizhier ez eo heñvel, Jani. Hemañ a zo bet staget a-bouez e bav ouzh ur roc'h, gant ur vrinikenn, aze en traoñ bremaik ha n' ankounac'haio ket diouzhtu, a c'hellit krediñ.

Me ne raen ket an neuz da glevout hag a selle ouzh ar porterioù o skeiñ etrezek Porzh Gwenn gant o c'hargoù bizhin-soud, met ne oa ket kalz a lorc'h ennon memes tra.

Antronoz e oa staget ar bouchounoù da ruziañ hag un nebeut deizioù diwezhatoc'h ez oant gwenn-kann ha kraz. Neuze e voent sammet e seier adarre ha douget d' ar bourk d' ur marc'hadour o c'has da bell-vro d' ober koñfitur, war a leverer, pe draoù lipous all a-seurt-se.

15. — Ar C'hi

Dre forzh bezañ tapet e teu furnezh d' an dud ha d' ar c'hizhier, a lavar Môn. N' ouzon ket, avat, hag e teuio biken doareoù dereat d' ar chas.

Edon dres war an tevenn o sellout ouzh Saig o sevel ar sac'hadoù pioka e karr Laou Gergouarat, pa voe ret din pladañ ouzh an douar ha diouzhtu ober ul lamm a-gostez evit tremen hep bezañ taget gant ul loen en doa graet ul lamm dreist din hag un all e-biou da c'houde, en ur ober un trouz spontus gant e c'heol. « Ouaou ! Ouaou ! » emezañ, ken na storloke e gorf a-bezh. Me 'm boa graet ul lamm war ar roc'h rouz a zo e-kreiz an tevenn hag ac'hane e sellen ouzh ar genaoueg-se o piklammat en dro d' am c'hlud. Graet em boa just, hep gouzout din, ar pezh a oa d' ober, rak an imbisiled-se, ma reer chas anezho, n' ouzont ket skrimpat. Tro am eus bet, meur a gant gwech abaoe an deiz-se, da welout ez eo gwir. Ne deo ket fur, avat, d' ur c'hazh klask redek re bell en o raok war ar plad, rak herrek-kenañ int. Ur vur, ur roc'h sonn, un doenn-kraou, ur bern bizhin, amañ n' eus ket a wez, a zo ar gwellañ repu ouzh an harzherien zifeson-se.

— Sell ! eme Saig da Laou, erruet Kintiniz adarre war hor c'horf. E-verr e vint o c'houlenn laezh, n' ouzon pet litrad, evel ma vefe un duellenn ha nann un tezh ouzh kov ur vioc'h... Ro peoc'h, ki nul !

— *Bonjour, Saik,* eme ur vaouez korfek. *Ça va bien ? Mône est à la maison ?*

— Ya, itron, en ti emañ, a respontas Saig.

— *Merci, Saik. Viens, Nono ! Veux-tu venir ici !...*

En desped dezhañ e sentas ar c'hi. Ha setu penaos e ris anaoudegezh gant *Nono*, ki bourc'hizien Kintin a zeu da dremen an hañv er c'henkiz a zo ouzh tu ar prenestrig. Komprenet em eus diwezhatoc'h eo dezho ez eo an ti m' emaomp o chom ennañ. Feurmet eo da Saig gant un tammig tachenn e-tal Porzh-ar-Straed. Hag en abeg da se e tle Môn ober war-dro an ti, pa ne vezont ket en aod ha reiñ dezho, pa vezont amañ, laezh muioc'h pe dost eget n' hell goro diouzh Bailhenn.

— Torrioù kased n' int ken, a lavar Saig da Vôn, etre e zent, en ur sachañ war e gorn-butun, pa zispleg dezhañ e hini gozh peseurt froudenn amboubal nevez a zo o paouez diwanañ e penn ar berc'hennez.

16. — An Eost

Tomm-berv eo deut an heol da vezañ. Bremañ ne deo ket ken e korn an oaled e choman da ec'hoazañ. Pa ne savan ket war lein ar bern keuneud en tu all da graou Bailhenn, ez an war ar roc'h rouz e-kreiz an Aïstinoù. Eno n' eus ket a riskl e kouezhfe ar chas war ho korf dre ho kousk.

Trouc'het eo ar gwinizh en tachennoù penn-da-benn d' an aod. O gwelout a reer, touzet betek an douar, betek Maen-Goubarz er Sav-Heol ha Kergouarat er C'hreisteiz. Beg ar bernioù a weler o sevel, melen-aour, a-us d' an tiez eus Gwazh-Vihan betek Porzh-Gwenn, hag e stag an dremmwel da voudal. Deut eo amzer an dornañ. Saig ne da ket ken war vor. Daoust ma n' eus tamm gwinizh en e dachenn mont a ra da reiñ sikour d' an amezeien. Môn a vez ivez er peurzorn e ti Laou Gergouarat. Mab yaouankañ an ti a vez war vor gant Saig, evel mous. Klevout a reer kanaouenn o sevel e nozioù sklaer miz Eost. Laouen eo an dud da vezañ medet ha dornet peadra da gaout bara evit o bloavezh hag ober a reont un tammig fest, evañ a reont zoken ur banne pe zaou muioc'h eget ne deo fur ober marteze. Ar pezh a ro poan benn antronoz, evel ma lare Saig er beure-mañ, p' oa prest da vont war ar mor da sevel e gevell.

— Mat, evit ur skudellad laezh-ribot, eme Vôn dezhañ, hag e tistano d' ho penn.

Me ne don ket aet c'hoazh betek Kergouarat. Morse ne vin troet, zoken pa vo ac'hanon un tarv-kazh doujet tro-war-dro, da vont d' ar peurzornioù. Re a voused, tommet d' o zammig penn a zo war dro al leurioù. Re a chas o klask tabut en-dro d' ar fornezioù. N' eus nemet kazh an ti, mar goar

chom fur e korn an oaled, hep mont da strobañ ar geginerezed, a c'hello kaout tro da lipat ar restachoù rata gant un drailhenn gig pe ziv, ankounac'haet en e asied gant ur mekaniker leun e gov.

Me ne don nemet ur c'hazh aod. Ne dan war-dro an tachennoù gwinizh nemet pa zisouler, rak a-wechoù e kaver dindan ar gwrac'helloù un neizhiad logod-mors, yaouankik-flamm ha tener, un drugar. Gwelet em eus ivez koulskoude, bloavezhiennoù, pa vez ar vederien er park, degouezhout war dorad re vihan ur gornigell, kroget re ziwezhat da sevel he neizh, met ne deo ket alies e vezont tapet berr e-giz-se. N' eus nemet pa vez dare an eost abretoc'h eget boas.

An Eost evidon-me a zo amzer ar c'houskoù-ae hir dindan an heol tomm-poazh en un oabl glas digoumoul, pa ne gav mui ar saout ur geotenn c'hlas da beuriñ e tonenn rouzet an Aïstinoù, ha ma chomont d' ober selloù goullo etrezek ar mor.

17. — An Deviñ-Bizhin

Gant miz Gwengolo e tistanas an amzer. Saig a stagas da dennañ e batatez en dachenn feurmet gantañ e park Laou Gergouarat. Gant bizhin-trouc'h eo bet teilet douar skañv an dachenn ha brav-tre ar patatez, yac'h o c'hroc'hen melen-sklaer ha flour.

A-benn un devezh bennak, pa voent disec'het mat war an douar, e voent lakaet e seier, kaset d' an ti gant ar garrigell ha douget d' ar solier. Gant ur skeul eo e pigner betek eno hag ur pennad on bet hep gouzout krapat a-zoare gant pazinier ar skeul, hep risklout dont war va fenn d' an traoñ, ar pezh a zo un tammig mezhus, zoken pa gaver an tu, evel ma ra bepred ur c'hazh, da gouezhañ a-blomm war e dreid.

Er solier e vez ledet ar patatez war ar plañchod hag e-giz-se ez en em virint mat e-pad ar mizioù-goañv, da c'hortoz mont da boazhañ er chotoroun gant un tamm kig-moc'h mogedet, a laka deoc'h ho fronelloù da dridal gant e c'hwez ilbouedus.

Gant Gwengolo ivez em eus gwelet, evit ar wech kentañ, riblennadoù moged gwenn tev, o souchañ en avel-vor, a-us d' an holl vegoù douar etre Roc'h ar C'hi hag ar C'hernig. Santout a ris c'hwez ar bizhin o teviñ d' ober soud oc'h en em skignañ war an aod. Re gasaus ar moged-se deoc'h da gaout plijadur o vont tost d' ar fornioù. Pell e choman diouto eta da sellout ouzh an dud o tremen-didremen a-dreuz ar

moged, a laka an daeloù da zont d' o daoulagad, tizh warno o teurel bizhin sec'h a vriadoù war an tan, ken na chom mui eus ar bernioù savet da goulz reverzhioù an hañvezh.

Un nebeut deizioù diwezhatoc'h e vez gwelet tolzennoù louet al ludu-soud, berniet e-kichen ar forn, goullo ha yen, ruziet ha duet ar vein plat er strad hag er c'hostezioù gant tantadoù an devezhioù a-raok. Sammet e vezont en ur c'harr ha dav d' an uzin iod a zo a-hont e penn-krec'h Lenn ar C'hernig.

War a lavar Môn a-wechoù da Saig, gwellaat kalz o bloavezh a ra tud an aod gant ar soud. Daoust da se n' em eus gwelet morse Saig oc'h ober war-dro al labour-se. A-walc'h en deus gant e dachennad ognon ha karotez, e dachennad patatez hag e vag.

18. — Ar Goañv

Hag e teuas warnon ar goañvezh kentañ. Adal miz Here ne deo mui aet Saig war ar mor. Re rust e c'hwezh an avel bremañ, koulz lavarout bemdez. Goude Kala-Goañv e vez Saig devezhioù penn-da-benn hep mont er-maez, nemet diouzh an abardaez, un eurvezh pe ziv, da vesa Bailhenn a-hed ar c'hleuzioù. Môn a ra war-dro an ti, ar yer hag ar vioc'h er c'hraou. Me a chom da soñjal e korn an oaled, va daoulagad, etre va malvennoù damserr, o parañ war ar regezennoù o tivogediñ goustadik dindan al ludu.

D' ar Sadorn peurliesañ ha d' ar Sul ingal ez a Môn ha Saig d' ar bourk, ma weler e dour begek en dremmwel diouzh tu ar c'hreisteiz. D' an ofern eo ez eont da Sul, a laront, ha Môn a zegas ganti en-dro, en ur baner zu ne deo tamm ebet heñvel ouzh paner ar pesked, pakadoù a bep seurt ma ra anezho he defotachoù. Hag e sellan outi o tennañ war an daol ur c'hasedad sukr e tammoù, ul lur gafe, ur pakad chikore e baper livet-flamm, un tamm kig-bevin a-wechoù evit aozañ ur gokelennad rata da Saig. (Hi ne zebro nemet patatez. Me, avat, ne da ket fall ganen em asied un drailhenn gig hag un tamm druzoni gant patatez frigaset ha bruzun bara soubet en hilienn.) Pa 'm bezo meneget ur bellenn c'hloan pe ziv, ur pakad nadozioù (da zifiziout outo, rak flemmañ spontus a reont) ha pellennouigoù neud gwenn ha du, em bezo lavaret kement tra a c'heller gortoz da zont er-maez eus paner Môn, nemet ul litrad gwin ruz pe zaou ur wech an amzer hag ul lur avaloù pa vez anezho er stalioù war ar blasenn, goude an ofern.

Hag ez a ar goañvezh e-biou deomp, sizhun war-lerc'h sizhun. A-wechoù e sav barradoù gwall-amzer spontus. An avel kounnaret o c'hwezhañ diouzh Gwarlarn, Kornog pe Mervent, a c'harm er siminal, evel ur vandenn chas o yudal d' ar marv. Neuze ez an tostoc'hik d' an tan hag e selaouan ar gorventenn o klemm er-maez, an tarzhioù mor o tourtal ar c'herreg, ar gweleni o koagal a-us d' an tevenn hag e c'hortozan.

Môn ha Saig a lavar bezañ inouet a-wechoù, daoust dezhi da gaout, ouzhpenn, he c'heusteurenn da aozañ, dilhad ha loeroù da beñseliañ ha stamm da vrochennat kement hag e c'hell ober. Saig, eñ, a vez war dro e gevell da lakaat e stad, e fardaj hag e roued-stlej da zresañ. Met an dud n' int ket habask eveldomp-ni, kizhier. C'hoant o deus bepred da dapout Pask a-raok Nedeleg hag e tlefent gouzout, peogwir e kred dezho bezañ speredekoc'h egedomp-ni, e teu pep tra d' e boent hag ez eo ret d' ar goañv bezañ kriz evit ma vo un hañvezh tomm hag un eost kaer.

19. — Galv an Nevez-Amzer

Nebeud-ha-nebeud ez eo aet an deizioù war hiraat. Yenoc'h eo kalz, avat, hag a-wechoù e vez revet gwenn geot an tevenn pa zigorer an nor diouzh ar beure hag e vez tammoùigoù skorn ouzh an delioù brikoli a zegas Saig evit Bailhenn o vlejal en he c'hraou.

Un dra bennak em gwazhied a lavar din koulskoude emañ ar goañv o tennañ d' e zibenn hag ez eo erru an Nevez-Amzer. Marteze, avat, ez eo ni, kizhier, a sant ar c'hemm-se an abretañ.

Ur c'hazh bloaz on bremañ hag e santan ez eus er-maez un dra bennak kevrinus ouzh va gervel. Pa sklerijennas loargann miz C'hwevrer tevenn an Aistinoù gant he skleur gwenn-flour, ken c'hwek d' al lagad, e santis oa deut ar poent. Pa voe aet Môn ha Saig en o gwele-kloz, e ruzis er-maez dre zindan an nor. Sioul-meurbet e oa an noz, mouch avel ebet, ar mor oc'h alanat ingal, boull an oabl, gant ur steredenn amañ hag ahont o lugerniñ. Hag e-kreiz an neñv al loar en he brasañ sked o fennañ war an douaroù hag ar mor he sklerijenn arc'hant bev. Seblantout a rae din ez oa leton an Aistinoù, flour evel ur pallenn dindan va favioù, hag e trois a-gleiz etrezek Porzh-ar-Straed. A-hont, war-du torgenn ar Zilin, e kleven va breudeur o kanañ hag ez aen daveto gant nerzh va mouezh yaouank.

Edont aze, c'hwec'h bennak, o hirvoudiñ o galv d'an Nevez-Amzer. A-unvouezh ganto e kanis troet etrezek al loargann, en holl levenez va bloavezh kentañ. Dihunet e voen trumm eus va goursav gant trouz kannoù em c'hichen, tufadennoù, leoù douet, evel ma oar ober tarv-kizhier zirollet. Staget e oa daou d'en em gannañ evel pennfollet. Peder gazhenn a selle outo en ur genderc'hel gant o son. Ar yaouankañ, avat, unan louet, lentoc'h un tamm, a bellaas a-benn ur pennad amzer ha me a skampas d'he heul e freskder tarzh an deiz o sklaeraat a-nebeudoù dremmwel ar Reter.

Nouspet gwech abaoe ez on en em gannet, me ivez, ouzh tarv-kizhier ar c'hornad. Roet em eus taolioù pav kement hag em eus resevet. Mar deo bet faoutet din va skouarn gleiz, ur bloavezh, meur a gein em eus divlevet gant va ivinoù. Hounnezh eo hol lezenn. Kanadegoù an Nevez-Amzer ne deont ket hep ar c'hannoù ma tiskouezomp enno hon nerzh d'ar c'hazhenned, dezho da zibab gwelloc'h ar re a ra enor ar muiañ d'o gouenn galonek.

20. — An Ormel

Gant loar miz Meurzh e porzhias an avel er C'hornog. Glav yen ha kazarc'h a skourjezas ingal an Aistinoù gant fourradoù avel-dro na roent ket c'hoant deoc'h mont da aveliñ ho fri en aod.

Padal aliesoc'h e veze Saig er-maez. Diskenn a rae e galabousenn betek war e zivskoaz hag ez ae en ul lavarout hepken :

— Môn, a-dreñv ar Roc'h-Plat, e-kichen ti Barzhig e vin. Deoc'h da c'houzout pe du va gervel pa vo poent lein.

— Kit 'ta, Saig. Marteze e teuio un dra bennak en aod hiziv.

Ti Barzhig a zo ar c'henkiz stok ouzhimp ouzh tu Froudenn. Pa ne ra ket a c'hlav hag an avel er gwalarn, ez a Saig da skoachañ a-dreñv ar Roc'h-Plat ha n'en deus nemet sevel e benn un tammig evit gwelout ar mor betek Enez Eog ha pelloc'h betek beg douar Brignogan, a weler e rez an dremmwel, pa vez sklaer a-walc'h an amzer. Hag eno e chom Saig. eurvezhioù-pad, keit ha ma ne deo ket deut ar mor da vezañ brav a-walc'h evit morañ ar bigi adarre.

Komprenet em eus petra e vez Saig o spiañ e goudor ar Roc'h-Plat diwar e welout o tont ingal d'e lein d'ar mareoù-se, gant kasedoù hanter-dorret pe bostoù prenn a bep ment.

Peñse eo e vez Saig o c'hedal a-us d' ar Staol-Gozh a zo evel pa ve e rann eus an aod. Pa sellan mat, pennoù a welan o spiañ pelloc'h, en tu all da borzh Froudenn, e Porzh-ar-Wezenn, er C'heinou. Hag e tle bezañ heñvel penn-da-benn d' an aod, betek ar Brouan hag Enez Vaz, en tu all da Roc'h ar Skeis. Tud war-c'hed war gement tuchenn a zo d' an aod-mañ, troet war-du Gwalarn ha Kuzh-Heol.

Gant reverzhi bras miz Meurzh e voe red spontus er mor. An avel er C'hornog a zeue da greskiñ c'hoazh nerzh al lanv. Ur riblennad bontoù liej, evel ma kaver war an traezh e-lec'h ma teu ar gourlenn da vervel, a welis ur mintin e-kreiz an Aistinoù, tost d' an hent karr ha d' ar Roc'h-Rouz. Deut oa ar mor betek aze e-pad an noz.

En deiz-se, evel m' oa tre brav, ez eas Môn ha Saig da ormelañ, pep hini gant e vouteg hag e falz gozh verglet. Me n' eo ket bet tost din mont d' o heul. Re yen an avel, hag ar mor a dle bezañ gwashoc'h c'hoazh. A-bell, avat, em eus sellet outo, e gwasked ur roc'h, a-us da borzh Froudenn. Diskennet oant ouzh troad Karreg-ar-Rouz, ur bikol garregenn blat a zo anezhi dibenn ar steudad kerreg du a gloz porzh Froudenn diouzh an avel viz. O gwelout a raen ac'han, ha tud all a oa ganto, er mor betek o dargreiz o treiñ mein pe o furchal e faoutoù ar c'herreg gant o falz. Pebezh micher !

Pa zeujont d' ar gêr, edont gleb-dour-teil ha revet. Ur guchennad vat a ormel a oa ganto, avat, un ugent dousen bennak en holl. Môn a wiskas buan dilhad sec'h evit mont d' ar red d' ar bourk da werzhañ ar c'hregin ruz-se. Ur gont just a gasas ganti. Chom a reas nav war an daol, peadra d' ober ganto ur gokelennad rata evit koan. Amzer em eus bet da sellout outo a-dost. En un doare int heñvel a-walc'h ouzh ar brinik. Evelto e spegont ouzh ar reier, nemet ar re mañ a vez dindano hag izeloc'h en aod. Ne zeuer aes betek enno nemet pa vez tre bras. Kalz istimetoc'h int eget ar brinik, nemet labourus int da gempenn. Ret o zennañ eus o c'hrogen, a zo gwenn-lintrus ha flour en diabarzh, o divouzellañ, o rimiañ gant ur broust kalet hag o fladañ gant ar c'holvazh d' o zeneraat. Gwelet em eus Môn oc'h ober diouzh ar pardaez pa voe graet he zro ganti er bourk. Met ar rata a vez graet ganto a zo un dra lipous, me lar deoc'h. Reiñ a reont d' ar patatez ha d' an hilienn ur vlaz dispar ennañ holl frondoù ilbouedus ar mor.

E-pad koan Saig a lezas da gouezhañ em asied meur a zrailhenn ormel. Netra blazusoc'h ha c'hwekoc'h eget ormel

poazhet mat. A-wechoù all e vezont fritet war ar billig ha dispar int ivez en doare-se.

21. — Gwin-peñse

Un taol-amzer a zirollas en deizioù war-lerc'h. Berr e voe, met spontus ha, pa zispakas an heol e benn adarre da sklerijennañ an tevenn gwentet ha skubet, ez eas Saig d' ober un dro d' e doull-ged. Trumm e teuas d' ar gêr.

— Môn, barrikennoù a zo erru gant al lanv. Nemet ne zeuio ket ar valtouterien da lakaet o fri dre amañ a-raok an noz !

Ar valtouterien a zo tud gwisket e glas a weler o vont bemdez a-hed an aod. Arvoriz ne blij ket kalz dezho o gwelout pa vez peñse war wel. Ar valtouterien a lavar ez eo ar peñse d' ar gouarnamant hag e ranker e gas da Rosko da werzhañ ha da c'houde e teuio lod eus an arc'hant-se d' ar re o deus e dennet eus ar mor. Tud an Arvor a gav gwell mirout ar peñse evito hep tremen dre dud ar gouarnamant, ha setu penaos e sav *cheu* a-wechoù etrezo hag an dud o felerinennoù glas.

Klevet em eus istorioù kriz a-walc'h diwar o fenn, e korn an oaled, pa stag Saig, lemm e lagad, da zibunañ tamm pe damm eus e eñvorennoù d' unan yaouankoc'h, deut d' ober ur weladenn dezhañ war-dro Nedeleg pe ar Bloaz Nevez. Neuze e vez lakaet war an daol, e-kichen ar greg hag ar pod-sukr, ar voutailhad lagout pe rom hag e teu an teod da vezañ hiroc'hik, met furoc'h eo tevel war an darvoudoù-se. Peurvuiañ e tremen didrabasoc'h an traoù, pa ne vez ket eus ar valtouterien tud da glask tabut.

Evel dre zegouezh, p' emaint war o hent d' an aod, e kav ar valtouterien tud d' o fediñ da zont ganto d' o zi da evañ ur banne gwin en ur zibriñ un tamm bara kig-moc'h. Da c'houde e vo ur banne kafe hag ur werennad hini kreñv pe ziv pe deir. Amzer da lakaat un tamm tan war ur c'horniad butun hag ez eo deut serr-noz pe dost. Mont a reer buan betek an aod, pe gentoc'h van a reer da vont hag... en-dro d' ar bourk... warc'hoazh e vo deiz adarre.

Setu a c'hoarvezas en dro-mañ ivez, moarvat, rak ne voe ket gwelet beg fri ur maltouter en aod Froudenn, e-pad ma poanie tud ar c'hornad da zegas war ar sec'h, e-harz an tevenn, ur pezh barrikenn. Hevelep tra a dremene en aodoù all.

— Moarvat, eme Saig, eo ur vatimant o tont a Vourdel he

deus kollet, en taol-amzer diwezhañ, ar barrikennoù gwin a oa war he bourzh.

— Moarvat, eme Laou Gergouarat. Greomp dillo, avat. Da gentañ gwelomp ha gwin eo.

Toullañ a voe graet gant ur minaoued, e-kichen ar bont, e tal ar varrikenn hag unan a lakaas ur blouzenn en toullig hag a sunas.

— Gwin ruz, emezañ, eus an dibab !

Hag e tostaas an dud gant listriaj a bep seurt. Ar barazioù zoken a oa diskennet en aod da resev gwin e-lec'h dienn. Nemet, e feson, ne zivere ket fonnus a-walc'h ar gwin hag e stagas mouezhioù da glemm. Erru oa an noz ha n' o doa c'hoazh bet berad ebet eus ar gwin.

— Mat ! eme Jampi Gervoa, a zeue ken propik ar galleg gantañ pa veze tommet d' e benn, lakait ar varrikenn war he reor. Me zo o vont d' he didalañ deoc'h hag ez aio buanoc'h an traoù.

Diouzhtu e voe gwintet ar varrikenn ha Jampi en e sav warni o tarc'haouiñ taolioù botoù gant e holl nerzh. Souden e voe klevet ur strakadenn. Tal ar varrikenn a vankas dindanañ hag, a-raok m' en doe bet amzer da ober ul lamm a-gostez war an traezh, ez oa Jampi er gwin betek e zivskoaz.

— Sed amañ ur vadiziant dit, avat, Jampi, eme Laou Gergouarat, e-keit ha ma c'hoarzhe an holl ha ma tenned Jampi eus e gibell win. Diwar vremañ ne vi ket mezv ken.

Ne voe ket lakaet diaesoc'h an dud tamm ebet, en abeg ma oa bet soubet Jampi e-barzh er gwin. Goulonderet e voe ar varrikenn e berr amzer. Môn ha Saig, tost eus o zi evel m' oant, a reas meur a dro gant o sailhoù. Ha, diouzh an noz, e-keit ha ma tommen-me ouzh an tan, e voe riñset gant dour klouar kement boutailh c'houllo a oa en ti, furchet war-lerc'h an holl bontoù a voe gallet da gaout, ha, da c'houde, gant an trezer, e voe diskennet ar gwin-peñse er boutailhoù ha pa voent stouvet aketus e voent savet d' ar solier ha kuzhet en ur c'horn dindan ur gwiskad seier huanoù.

— Eizh litrad ha daou-ugent a zo anezho, eme Vôn, hep kontañ ar pezh a chom er sailh glas hag a vo gwelloc'h evañ warc'hoazh... gant ma n' ho po ket re a boan benn, Saig, a gendalc'has-hi en ur c'hoarzhin sioul, rak meur a vanne sonn a zo aet ganeoc'h hiziv, 'm eus aon.

Saig, e werenn leun dirazañ, a sache war e gorn, ur skleurig drant en e zaoulagad, skoachet dindan o abrantoù blevek.

— Mat, Môn, an Aotrou Doue en deus truez ouzh an Arvorad. Pa n' en deus ket aes da brenañ gwin evel mon-

dianed kêr, e kas dezhañ ur varrikennad evit netra ur wech an amzer, peadra d' ankounac'haat ur pennadig blaz an dour sklaer.

— Ya, eme Vôn, ur bannac'hig gwin a domm d' ar galon... Me ne gavan ket fall kennebeut. Gwelloc'h eo ganen, avat, e ve bet ur varrikennad gwin evel-hen ha nann unan hini kreñv, evel ma teuas kement en aod, er bloavezh seitek, e-pad ar brezel, soñj hoc'h eus. Lod ne voent ket diwar an dour e-pad an hañv penn-da-benn ha meur a unan a zo bet darbet dezhañ kreñviñ, devet e ziabarzh gant al *laouig*, evel ma raed eus al lagout-se.

22. — Ar Bizhin-trouc'h

Setu deut da vat an amzer vrav. Moret eo bet ar bigi diwar an tevenn, e-lec'h m' o doa tremenet ar goañv war o genou.

Bemdez, koulz lavarout, e vez Saig er-maez adarre, pell en tu all da Enez Eog pe d' ar Benven. Met ar bloaz-mañ a zo an hini diwezhañ dezhañ da vont. Gounezet en do e bañsion a besketaer hag er goañv-mañ e werzho e vag, e gevell hag e fardaj d' e vartolod. Ne viro nemet e roued stlej, kenkaz ma teufe, ur wech bennak, un taol meilhed e porzh Froudenn.

Gant Kala Mae e teuas ivez poent ar bizhin-trouc'h. Ar bizhin du-se, klogorennoù outañ, a zo war ar c'herreg en aod, n' eus ar gwir d' e drouc'hañ nemet d' ar poent-mañ bloaz. Ar bizhin du-se eo a ya da sevel ar bernioù, kabellet gant mouded, a weler a-renkadoù amañ hag ahont war an tevinier. Un teil dispar eo. Setu perak ez eus kement a glask dezhañ.

Deiz kentañ an trouc'h a zo evit ar beorien, ar re n' o deus na karr na loen. An deiz da c'houde evit ar re all.

N' eo ket an dud a vanke eta en aod da Gala Mae. Sammoù bizhin a zo bet savet war an tevenn ha skignet war al leton da zizourañ ha da sec'hiñ a-raok bezañ lakaet e bernioù kelc'hiek a vo graet dezho peurliesañ ur c'habell mouded evit mirout ouzh ar glav da ziskenn enno.

Zoken e-touesk ar re n' o deus na karr, na loen, na bag, e kaver tud da fellout dezho ober un eost bizhin fonnusoc'h. Mont a reont pelloc'h war-du an dazre. Liammañ a reont kenetrezo un hanter-dousen pe vuioc'h a hordennadoù bizhin hag e c'hortozont al lanv. Unan a sav neuze war ar bern gant ur berchenn hag a zeu en aod gant red ar mor. Nemet risklus eo an doare-se d' ober. Tumpañ a ra a-wechoù ar bern,

pa zeu e strad da stekiñ ouzh ur roc'h dindan an dour hag an hini a zo war c'horre a zeu da heul war e benn er mor. Er bloaz-mañ ez eus bet beuzet ur gwaz e-giz-se, nepell diouzh Karreg-ar-Rouz, botoù hag all. Re ziwezhat eo erruet ar bigi evit e saveteiñ. Ne voe adkavet e gorf nemet daou zevezh goude.

23. — Beleien o chifretezañ

Gant an hañv e weler tud a-ziavaez o tont d' an tevenn da dremen an devezh. Da di Môn e teu bep bloaz, peurvuiañ war-dro miz Gouere, ur person eus diabarzh an douaroù hag ur c'heneil bennak gantañ.

Er bloaz-mañ ez eo daou veleg all gant ar person. Me kazh, n' em eus ket kalz a dro da gaout darempred ouzh ar veleien hag eveljust ez oan war evezh gant an teir sae zu-mañ e-barzh an ti.

Barbilh ha c'hoarzh a oa ganto, e-keit ha m' en em aozent da vont da chifretezañ. « Tintin Môn », en hent-mañ, « Tintin Môn », en hent-se, n' oa peoc'h ebet diouto. A-benn ar fin, setu an tri beleg e toull an nor, pep hini e banerig ouzh e skoaz ha troad e roued en e zorn.

— Anat eo, Tintin Môn, eme ar person, mignon an ti, ni n' omp nemet c'hoarierien war ar chifretez. C'hwi a ranko mont, evel boaz, d' an toulloù mat a anavezit aze en traoñ, evit ma tebrimp e-verr estreget bugale chifretez.

— Ya, ya, bezit dichati, aotrou person, mont a rin.

Ha, pa voe ar podad soubenn war an tan o virviñ goustad, Môn a bakas krog en ur roued troadet berr hag, ur banerig kelc'hiek a-bouez he dorn kleiz, setu hi en hent da ziskenn er c'herreg, etre ar Staol-Gozh ha Porzh-ar-Straed, me war he seulioù.

Diaes-tre ar c'hornad-se eus an aod. Uhel ar c'herreg ha dindano, en toulloù du, pa seller mat, e weler pezhiadoù chifretez, peget ouzh ar garregenn, a rez dour ar poull.

Ur reverzhi a-zoare eo hini miz Gouere er bloaz-mañ. Erruet e voemp dizale stok ouzh ar c'herreg meur, heñvel ouzh keinoù louet, ne da ar mor diwar o zro nemet pa vez tre bras. Dindan ar c'herreg-se ez eus dalc'hmat poulloù dour hag enno e teu ar chifretez bras da repuiñ war an traezh ha dindan ar bizhin da c'hortoz al lanv. E facutoù ar roc'h e chom ivez a-wechoù ur silienn pe ul legestr krenn pe c'hoazh, tra doñjerusoc'h, ur vorgazhenn.

Môn ne voe ket pell o riñsañ ar poulloù eus o chifretez

bras. Mont a rae dichipot dindan kof ar c'herreg hag e taole, eus he roued en he faner, bizhin hag all.

— Sell 'ta, Bisousig, emezi souden, ul legestr, chomet da c'henaouegiñ amañ er poullig. Deomp-ni e vo !

Hag e welen un dra bennak glas o reiñ taolioù lost fuloret en he roued. Tapout a reas Môn peg ennañ dre e gein d' aon da vezañ gwasket gant div durkez e bavioù a-raok hag er baner, ma chomas peoc'h diouzhtu dindan ar bizhin. Ar genaoueg, evit gwir, a grede dezhañ bezañ salv, moarvat, dre ma oa bremañ adarre en deñvalijenn.

— E tle bezañ ur silienn dre amañ, Bisousig. Pa vez ul legestr en un toull ken uhel en aod, peurvuiañ n' emañ ket pell ar silienn. Gortoz a ra ma kemmo al legestr e grogen. Ha pa vo gwisket gantañ he hini nevez, bouk c'hoazh, e kavo ar silienn an tu da lonkañ hec'h amezeg. E-giz-se eo buhez al loened hag an dud er mor ha war an douar. Dibriñ ha d' e dro, deiz pe zeiz, bezañ debret.

Pa vez hec'h unan ganen-me, Môn a varvailh dibaouez evelse ha ne goll ket hec'h amzer peogwir e komprenan kement tra a lavar.

— Bremañ deomp d' ar gêr, Bisousig-me. Ur guchennad vat a chifretez em eus, ul legestr hanter lur, hag ur loñj dit-te, sell, gant an taol roued diwezhañ.

Hag e tiskoueze din un doare silienn grenn, ruz-bizhin, o o widilañ er roued.

Krapañ a rajomp d' an ti.

Dizale e voe klevet ar veleien o c'hoarzhin er-maez.

— Emaint erru, klev ! Poent eo din trempañ ar soubenn. Naon o do, sur mat.

Me a oa oc'h echuiñ gant va loñjig n' oa ket fall tamm ebet, pa zeuas an tri chifretezer drant e-barzh an ti.

— Me, eme ar person, am eus paket un ugent chifretezenn bennak... dereat... hag ul lamm mat !

Hag e c'hoarzhe.

— Sellit, Môn, emezañ en ur dreiñ e gein, ha ne deo ket gleb-dour-teil, respet deoc'h, foñs va bragoù.

— Alato, aotrou person, ret e vo deoc'h e lakaat da sec'hiñ, eme Vôn.

— Bezit dinec'h, Môn, unan all a zo ganen er baner, war va marc'h-houarn.

E-keit-se an daou veleg all a lakae o fesketaerezh en ur plad war an daol. Mousklennoù farsus a raent en ur welout o doa, dezho o zri, tapet war-dro un hanter lur. Daou pe dri zouilh a oa ouzhpenn ar chifretez, avat, ho taolet e voent din e-tal an nor ma 'z is kerkent d' ober dezho o stal.

Pa zeuis en dro, edo an tri beleg oc'h ober meuleudi chifretez Môn ha brasoc'h meuleudi c'hoazh eus al legestr.

— E-pad ma tebrot ho soubenn, eme Vôn, me 'zo o vont da gerc'hat ur gastelodennad dour mor da boazhañ ar remañ. Kalz rusoc'h e teuont da vezañ en dour mor ha gwelloc'h blazet ivez, war a lavarer, rak evidon-me n' ouzon ket. N' em eus biskoazh tañvaet un unan.

Naon o doa tapet ar besketaerien da nebeutañ ha brav e tiskenne ganto ar soubenn legumaj. Degaset o doa, avat, pourvezioù all. Bezañ en aod a zigor ar galon. Ar person a lakaas ur bolez rostet war an daol, hag an daou all, unan ur pezh tamm morzhed-pemoc'h hag egile kilhevardon a bep seurt. N' oa ket bet ankounac'haet ar boeson kennebeut. Teir boutailhad gwin, gant liketennoù gwenn, a oa renket war an daol, pa zeuas Môn eus he zro en aod gant an dour mor.

Lakaet e voe diouzhtu ar gastelodenn war an tan ha pa vervas an dour e voe taolet chifretez ha legestr e-barzh. Un tamm difreta da gentañ en ur gouezhañ en dour berv hag echu. Dizale e voent ruz hag e voent lakaet en ur plad ha taolet hoalen gwenn warno.

Brav kenañ e raent e-giz-se d' al lagad ha c'hwez mat a oa ganto !

D' an ampoent e tegouezhas Saig, echu e zevezh war ar mor. Pedet e voe kerkent da vont ouzh taol gant an tri beleg a oa a-zevri bremañ gant ar morzhed-pemoc'h.

— Feiz, avat, ne larin ket nann. Digor eo va c'halon fenozh, eme Saig, en ur azezañ ouzh an daol.

— Ha c'hwi, tintin Môn ? eme ar person. Ne zebrit ket, kement a vall a zo warnoc'h bremañ da deurel dour war ho kafe. Deuit 'ta da zibriñ ganeomp !

— Morse tamm kig ebet, gouzout a rit, aotrou person. Un tamm bara hag amann am bo hag echu.

— Hag ur banne gwin mat, Môn, eme ar person, a leunie ar gwer war an daol. Arabat kaout aon, Môn. Hemañ ne raio ket a zroug deoc'h. Ar gwin onest a sav nebeutoc'h d' ar penn eget an hini trafiket. D' ho yec'hed, tintin Môn, ha deoc'h, Saig !

E-pad ma tebrent, n' oan ket reuzeudik, me kennebeut. Tonenn ar morzhed-pemoc'h, druzoni ar c'hilhevardon, eskern ar bolez ha peadra outo da lipat a oa deut em asied lerc'h-ouzh-lerc'h. Un devezh lipous em buhez kazh, me lar deoc'h !

24. — Saig ha Bolo-Pacha

Ur wech diblusket ganto o chifretez ha digoret al legestr d' e drouchañ e tammoù, e teuas muioc'h a varvailh gant an dud.

Me a oa o lipat diabarzh korf al legestr pa glevis ar person o lavarout da Saig :

— Nag a draoù nul hoc'h eus tennet diouzh ar mor, tonton Saig ! Nann, ne gomzan ket eus ar gwin-peñse nag eus al *laouig* milliget-se a echuas da boazhañ diabarzh va c'henderv, Job ar Palud-Bihan. Nann eus an tammoù koad nul a zeu ganeoc'h peurvuiañ war-lerc'h an taolioù amzer eo e fell din komz... Ha morse n' hoc'h eus kavet d' an dazre, enket etre div roc'h, ur varilhad aour. Dipitus eo, pa soñjer en holl deñzorioù a zo bet lonket gant ar mor.

Saig en doa lakaet tan war e gorn-butun ha, distagellet e deod gant ar gwin c'hwek a oa o paouez evañ, e lavaras gant ur mousc'hoarzh hag ur sell a gorn :

— N' em eus ket kavet aour er mor, nann, gwir eo. Ur pikol kasedad aour am eus gwelet koulskoude tost ac'hâlen.

— N' eo ket posubl, tonton Saig, eme ar person stad ennañ o lakaat Saig da varvailhat, eñ ken tavedek peurliesañ.

— Eo, eme Saig, aour Bolo Pacha.

— C'hwi hoc'h eus anavezet Bolo Pacha, Saig ? An hini a zo bet barnet d' ar marv er bloavezh c'hwezek, a gredan.

— N' ouien ket e anv d' ar mare-se. Abaoe eo em eus gouezet, a gendalc'has Saig, en ur sachañ moged eus e gorn. Er bloavezhioù-se, Kintiniz amañ e-kichen ne zeuent ket da dremen an hañv en o c'henkiz. O mab a oa dister e skevent ha d' an Uhelgoad eo ez ae, e-pad ar mizioù tomm da alanat frond ar c'hoadoù pin. Feurmet e veze eta an ti da dud diavaez, a gemme bep bloaz. Er bloavezh pemzek eo, a gred din, e teuas amañ, gant ur c'harr dre dan eus Montroulez, ur vandennad oristaled n' em eus morse gwelet o far. Ar wazed a oa etre daou oad, na kozh na yaouank, na kaer na vil. Tud chik e oant, avat, tamm ebet sellus war ar gwerzhañ-butun, pa 'z aen-me da ginnig pesked dezho. Ar merc'hed eo am lakae souezhet. Teir maouez yaouank kaer a oa anezho, gwisket evel paotred peurliesañ pa 'z aent en hent, gant heuzoù evel an dud a ya war varc'h. Lijer e oant, n' hellfec'h ket krediñ. Da neuñv ez aent bemdez, mintin ha pardaez, hag, evit mont buanoc'h en dour, e-lec'h tremen dre an nor a gas war hent Porzh-ar-Straed, e lamment dreist ar c'hael a zo etre al liorzh hag an hent-karr e ribl an tevenn. Ya, Aotrou person, evelse e raent. N' oant ket seizhdaletoc'h eget na

laran deoc'h. Ur sachadenn war o divrec'h ha yav, dreist ar vur en tu all, war o zreid evel kizhier. Nann, Bisousig amañ n' hellfe ket ober gwelloc'h.

Me ne gollen netra eus an danevell.

— Klevet em eus abaoe laret er bourk ez oant o zeir merc'hed ouesk eus ur sirk bras. Neuñv a raent evel pesked ha ne raent forzh nag eus kerreg nag eus kas an dour. Alies a-walc'h ez aent d' ober un dro da Vrest hag e tistroent ac'hano gant kasedadoù traoù a bep seurt, lipouserezh, fanfarluchoù hag all.

Môn ha me a veze dalc'hmat en dro d' an ti, hi o skaotañ pe oc'h ober ar c'houez, me o tegas pesked pe o kempenn tra pe dra war-dro ar porzh.

Un deiz ez is-tre er sal. Skoet em boa an a-raok war an nor. Moarvat ne grede ket dezho eo me a oa o tont pe n' o doa ket klevet, n' ouzon ket. N' oa nemet ar wazed er sal. Edont azezet o zri en dro d' an daol. Daou anezho o renkañ hag o kontañ ruilhadoù pezhioù aour dre m' o zenne an hini koshañ diouzh ur valizenn ler e-tal e dreid. Me n' em boa biskoazh gwelet a bezhioù aour nemet re a zek pe ugent lur. Eno war an daol e oa re vrasoc'h, re gant lur, a gav din. Morse n' em boa gwelet kemend-all na morse n' em bije kredet zoken, mar n' em befe gwelet gant va daoulagad, e c'helle bezañ ur seurt bern aour e kerz un den.

Santout a ris, kerkent hag antreet, ez oant tapet diaes ouzh va gwelout dirazo. Me ne raen ket a van da welout hag a ginnigas dezho va fesked, leñveged, ma 'm eus soñj mat. Degemeret e voent, evel kustum, ha n' em boe nemet o c'has d' ar gegin. Ha me kuit gant va arc'hant, ur wech lipet ar banne gwin a veze diskarget din da bep tro.

Me n' on ket aet da ganañ dą zen ar pezh am boa gwelet en deiz-se.

— N' hoc'h eus laret din-me zoken nemet pell da c'houde, eme Vôn, trenkik he mouezh.

— Mont a reas kuit gwazed ha merc'hed, eme Saig, a-raok dibenn an hañv. Ne soñjen ket ken enno nag en o aour pa zeuas un deiz un den d' am gwelout. A Vontroulez e teue, hervez a lavare. War am eus komprenet, er bolis e oa, eus ar re-se a vez gwisket evel tud kêr ha na zisfizier ket outo.

Displegañ a reas din ez oa ur prosez d' an ampoent a-eneb un den anvet Bolo-Pacha hag e klasked testoù da laret o doa e welet amañ d' ar poent-mañ-poent. Diouzh ar pezh a lare din diwar-benn an den, e zoare hag all, e welen anat e oa an

hini koshañ, eus ar wazed bet o hañviñ amañ, ma raed anezhañ Bolo-Pacha.

« Hag anavezout a rafec'h an den a laran deoc'h, lakaomp e vefec'h galvet da dest en e eneb ? » eme din ar polis en ur echuiñ.

Ha me ha respont dezhañ : « Ya, ma vez ar memes dilhad gantañ ».

Abaoe n' em eus ket bet a gelou.

C'hoarzhin sioul a reas ar veleien.

— N' oac'h ket chalet, tonton Saig, eme ar person en ur lakaat tan war ur c'horniad all, da vont dirak al lez-varn.

— Tamm ebet, eme Saig. An nebeutañ ar gwellañ ma 'z eer war dro ar bolis pe ar varnerien. Ha neuze ar Bolo-se n' en doa graet droug ebet din-me, ar c'hontrol eo. N' ouzon ket a belec'h e teue dezhañ e aour, met un tammik aesoc'h e tiskroge diouzh e wenneien eget ar re-mañ... (hag e tiskoueze troad e gorn ti Kintiniz)... pe houmañ... (hag e troas e benn war-du ti Barzhig).

Ur pennad goude ez ae ar veleien en o hent war o c'hezeghouarn.

25. — Kêriadenn an Aistinoù

Pa zeuas an Diskar-Amzer e laras Saig kenavo d' ar mor. Graet en doa e lod warnañ. Hiviziken e vevfe gant Môn diwar e dammig pañsion. Div dachennig a oa gantañ dindan ognon, karotez, patatez hag un nebeut kaol-pome, peadra da gaout e legumaj evit ar bloavezh ha da werzhañ un nebeut sac'hadoù pa zeue an traoù da vat. Diouzh ar pardaez, ez afe, da vesañ Bailhenn a-hed ar c'hleuzioù, en ur doullañ kaoz gant an amezeien oc'h ober war-dro o zrevadoù.

Poent an diskuizh a oa deut evitañ.

Hag evelse ez eas an amzer e-biou, en ur zegas warnomp, tro-ha-tro, ar goañv hag an hañv.

Ur bloavezh, d' an Nevez-Amzer, setu karradoù mein diskarget war an tevenn a-zehou deomp, stok ouzh tachenn Laou Gergouarat. Ez oad o vont da sevel ti d' ar pesketaer nevez dimezet.

Un ti bihan a voe anezhañ, un tammik evel hon hini. Un nor, ur prenestr bihan, troet ouzh ar c'huzh-heol, ur solier. Kraou d' ur vioc'h ha d' ur pemoc'h. Echu e voe a-benn ar goañv hag e teuas an dud nevez e-barzh.

Er bloavezhioù war-lerc'h e kreskas c'hoazh ar gêriadenn. Ul lochenn-brenn a voe savet tostoc'hik ouzh ar roc'h rouz

e-kreiz an tevenn. Un eil hag un trede da c'houde. Tud a zeue enno da dremen ar mizioù hañv. Niver ar vugale a zeuas war greskiñ a vloaz da vloaz hag e tiazezas da vat kêriadennig an Aistinoù. N' oa ket mui hepken anezhi daou gozh, ur vioc'h hag ur c'hazh du, met ivez rummadoù yaouank hag o bugale o sevel mouezh o joa hag o yec'hed en avel-vor.

Kement-se n' oa ket hep talvoudegezh evidon-me. Da besketa ez ae ar re vras hag eveljust ar piri-gwrac'h hag an touilhed a vez din-me da bep tro ha restachoù kig ha kilhevardon a vare da vare.

26. — Marv Saig

E-keit-se, ni deomp ket war yaouankaat. Mar demaon-me bremañ e barr va nerzh, Saig ha Môn a zeu war ziskar. Saig dreist-holl, rak Môn, daoust d' he lagad fall, a chom drant bepred, dalc'hmat o vont a-gleiz hag a-zehou hag atav prest da varvailhat gant neb a gar.

Met Saig a zo o vont da fall. Ne gomz mui ouzh an dud nemet a vommoù berr, diaes da gompren meur a wech. Pa sav barradoù gwall-amzer e vez devezhioù-pad hep sevel diwar e wele-kloz hag e teu e izili da vorzañ muioc'h-mui. Môn a ra war e dro evel war-dro ur bugel. Se ne vir ket ouzh ar gwad da redek gorrekoc'h-gorrek e gwazhied he hini kozh. Mervel a ra ennañ goustadik tan ar vuhez dindan ludu ar bloavezhioù tenn.

A-raok dibenn an hañv er bloaz-mañ eo chomet Saig war e wele hep gallout sevel ken. Ne deas ket pell amzer e-giz-se hag ur beure ez oa marvet da viken skleur ar vuhez en e zaoulagad.

Difennet e voe ouzhin mont tre en ti ken na voe kaset va mestr d' ar vered. Kavet e vez tud da larout ez omp-ni gouest, ni kizhier, d' ober droug da gorfoù ar re varv. N' ouzon ket ha gwir eo. Kousket em eus e kraou Bailhenn betek ma tistroas Môn gaezh diouzh interamant he fried. Glac'haret holl e oa en he mantele du.

27. — Stourm evit bevañ

Hag e teuas adarre an Nevez-Amzer hedro gant he reuziadoù glav-pil hag he sklaeraennoù heol o parañ war an tevenn glas-flamm. An tonnoù, a-liv gant an oabl, a zeuas

da bokat gant o c'hoarzh lirzhin d' ar reier rouz o tommheoliañ e-tal an traezhennoù skarzhet gant ar goañv.

Kazeg ar Wazh Vihan, pa stagas adarre da zarempredi̱ñ an Aistinoù, a oa un ebeulig gell ouzh he heul, o piklammat, o c'hrizilhat hag o rual hep abeg, evit ar blijadur da fringal ha netra ken.

Du-mañ, avat, ne fringer ket kalz ha neket ar boued a zebromp a roio deomp c'hoant d' hen ober. Abaoe m' eo bet kaset Saig d' ar vered ne vez ganeomp da bred nemet soubenn, patatez, kafe ha bara hag amann. Al laezh zoken a zo deut da vezañ berr en ti, rak gwerzhet eo bet Bailhenn da foar Ebrel ha ne vo mui buoc'h ebet er c'hraou. Evit kaout ul litradig laezh e rank Môn bale betek Kergouarat pe belloc'h a-wechoù. O, n' eo ket e tisplij dezhi mont en hent. Morse ne dremen hep ober he zro er bourk da sadorn ha da sul. Aliesoc'h eget a-raok ez a da di he breur en tu all d' an Ti Ruz. Neuze e teu ingal litradoù laezh dous ganti hag e vez bepred ul lommig evidon-me.

Met un tamm kig a ra vad din-me ur wech an amzer. Meur a neizh kornigell am eus difoupet e derou an hañv en tachennoù melchon. Gant al lapined eo, avat, on bet rikouret kalz gwelloc'h adal an hañv. N' on ket bet pell oc'h anaout kement lec'h ma vezont o terc'hel o bodadegoù war an tevenn pa vez bras al loar.

Ar re gozh en em vod evel komerezed o kuzulikat hag e keit-se ar re yaouank a c'hoari patati tro-war-dro war al leton glebiet gant ar glizh-noz.

Nag aes eo din-me mont dezho, dindan o avel, en ur skoachañ a-dreñv ar c'herreg. Ul lamm trumm pa vezan deut tost a-walc'h. Ur wic'hadenn, a-wechoù netra. Skampañ 'ra ar c'honikled d' o riboul, met etre va skilfoù e chom e bep gwech ul loenig tener, un drugar !

A vare da vare e tapan e-giz-se un tamm pred lipous a gavan gwell eget va skudellad soubenn an tri zraig. Buan e tisoñj al lapined moarvat pe marteze ne c'hellont ket tremen kennebeut hep o c'horolloù-noz ouzh skleur al loargann.

28. — Marv Môn

E-pad ar goañvezh war-lerc'h e fallaas kalz da Vôn. Ne wellaas ket kalz dezhi gant an Nevez-Amzer. Da vare gouelioù Pask e veze trempet dezhi ur skudellad soubenn ar c'haol hag ar patatez a rae vad kenañ d' he diabarzh, emezi d' hec'h

amezeien deut da dremen un nebeut devezhioù war an tevenn, daoust d' an amzer griz a rae c'hoazh d' ar c'houlz-se.

Met aet an dud en o roud adarre betek an hañv, e chome Môn bepred e korn an oaled, e-tal he zanig dister. A-vec'h m' he doa kalon da aozañ he zamm keusteurenn. En-diavaez eus ur banne kafe gant laezh kignet, pa veze degaset dezhi eus ti he breur, ne gemere mui tamm boued nerzhus ebet. He nizezed a zeue war he zro ur wech an amzer, nemet n' hellent ket chom dalc'hmat ha Môn ne felle ket dezhi, e doare ebet, kuitaat he zi, evit mont da lojañ ganto.

. . . . . .

Pemzektez 'zo bremañ n' hellas mui sevel diwar he gwele ha, derc'hent dec'h ez eo marvet. Aet eo da gaout Saig e bered ar barrez ha me 'zo deut da vezañ bremañ ur c'hazh hep ti nag ôz, rak rannet eo bet an arrebeuri etre ar gerent ha serret an ti gant ar perc'henn.

Me, avat, n' on ket chalet gant va lojeiz. Pa dro em fenn, ez an e kraou goullo Bailhenn. Aliesoc'h e vezan o kousket en un toull, e penn ar bern kolo, e-kichen ti Visañtig. Va boued a glaskan e skudell ar c'hi pe ar yer. Chaseal a ran muioc'h-mui en tachennoù hag en aod, ha, pa gavan an tu, ez an er c'henkizioù tro-war-dro, dre ur prenestr kornzigor hag e samman ganen, dichipot, un tamm kig pe un tamm pesk. Bezit dinec'h ne varvin ket gant an naon.

29. — Ar Brezel

Savet brezel etre an dud. Dalc'hmat e vez meneg ganto a vrezel en un tu bennak. Met en dro-mañ, evit doare, eo kroget tostoc'h ouzhimp. Tennet eo bet bag Lan war an tevenn ha n' emaomp krog nemet e deizioù kentañ miz Gwengolo.

Kuit eo aet ar baotred yaouank hag ar wazed e barr o nerzh ha deut warnomp ur c'hoañvezh kriz hag hir. Tremen am eus graet ar mizioù du o voredin en un toullig goudor er bern kolo. Pa gousker e santer nebeutoc'h e reer kof moan.

Gant an hañv o tostaat ez oan-me sederaet-holl evel bep bloaz. Rouesoc'h oa an dud en dro din, nemet gouzout a ra pep unan ar pezh en deus d' ober neketa ? En un taol kont, avat, em eus santet ur pezh strafuilh dre ar vro. « Erru int ! Me lavar deoc'h int erru ! »

Hag un deiz em eus gwelet o tegouezhout war an tevenn ur strollad gwazed, gwisket e gwer-louet, gant heuzoù ponner ouzh o zreid, armoù ouzh o skoaz. Paotred terrupl a oa

anezho, melen o blev peurvuiañ. C'hoarzhin a raent evel bugale en ur sellout ouzh ar mor a oa sioul meurbet en deiz-se.

Menel a reas un toullad eus ar soudarded-se er vro. Daoust dezho da gomz ur yezh disheñvel-krenn, a-benn e teuent da reiñ da gompren d' an dud p' o deveze c'hoant da brenañ un dra bennak. Digor kenañ oa o c'halon ha mont a ra traoù e seurt korfoù tud, me lar deoc'h.

Gant ar goañv o tont e troas an abadenn da fall. Er vro zigoad-mañ ez eo diaes kavout peadra da dommañ pa zeu ar yenienn, nemet degaset e vefe a-bell keuneud pe c'hlaou. Ar soudarded estren a oa ken troet gant an tantadoù ha m' oant sot gant an elumennoù vioù. Pa ne zeuent ket a-benn da gaout glaou a-walc'h, o deus staget da ziframmañ koadaj ar c'henkizioù tro-war-dro. Lod eus ar re-mañ a zo bet dismantret-krenn. Un druez eo !

Da c'houde eo staget al laeron d' ober ar riñs er c'henkizioù n' oant ket c'hoazh dismantret. El lochennoù zoken int bet ivez o furchal. Al laeron-se n' oant ket holl a-bell-vro. Me 'm eus daoulagad a wel sklaer en noz. Met peoc'h ! Er vro-mañ e reer pep tra, e ouezer pep tra hag e taver pep tra.

En hañv-mañ, avat, e derou miz Eost, setu aet kuit ar soudarded estren ziwezhañ. Ne gred ket din e ve keuz dezho. Diaes diaesoc'h e teue a-zeiz-da-zeiz bevañ en o serr. Laouen an dud bremañ en dro din. Emaint o c'hortoz ar brezel da echuiñ dizale ha distro e vo kent pell o c'herent aet d' ar broioù krec'h, emezo.

30. — Da glozañ

Setu me deut d' ur c'hazh kozh. Disoñjet o deus an holl va anv gwechall. Ne don mui, evit ar re am gwel o tremen d' ar red etre ar reier, nemet teuz an Aistinoù. Hag, evit gwir, deut on da vezañ ul lodenn eus ar c'hornad douar-mañ. Tennet em eus va buhez dioutañ war un dro gant al levenez hag ar boan am eus bet tro ha tro. Kavout a ra d' an dud em eus tremenet diseblant en o c'hichen. Ur fazi eo. Sellet em eus ouzh labour tenn Arvoriz gant daoulagad sioul na vezont ket touellet gant an arvezioù. N' em eus ket serret va malvennoù gant dismegañs war o foanioù muioc'h eget n' em eus graet fae war o eurvad. Douget em eus d' am feson kañv da grennard ar c'hourater, beuzet un devezh kañv e Porzh-Meur, tri bloaz 'zo, evel ma 'm eus douget kañv d' am mistri aet d' o bez, goude tremenet ganto un hir a vuhez war an douar.

Nemet ne ran ket a drouz gant va glac'har, mar graen, un amzer 'zo bet, safar gant va joa. Ar gwad siouloc'h a red bremañ em gwazhied n' am foulz mui da abadennoù-noz an Nevez-Amzer o kellidañ dindan kann al loar. Mar redan dalc'hmat dre an nozioù boull pe deñval, ne dan mui da glask trabas ouzh tarvgizhier all ar c'hornad. Deut eo din gant an oad ur furnez sioul ha don.

Arc'houere an Aistinoù, setu petra on deut da vezañ. Spered ha gwad ar vro-mañ a red em c'horf bepred lijer daoust d' ar gozhni. Gwelloc'h, a gav din, e komprenan ene kuzh ar vro eget ne ra an darn vuiañ eus he bugale, trellet o daoulagad gant o frederioù pemdeziek. Furoc'h e vefe dezho selaou un tammik pishoc'h ouzh mouezh kevrinus o douar ha nebeutoc'h ouzh ar randonerezh douellus a-vaez-bro a zeu ingal da hilligañ dezho o diskouarn.

Na sioul e vefe manet o c'halon mar n' o dije disoñjet ar wirionez nemeti : Tremen a ra ar vistri, ar vro a bad !

Soñjal a ran a-wechoù e tad ar pevar faotr kaer a chome el lochenn vras dilezet bremañ. Stag oa hennezh ouzh ar vro-mañ evel m' on-me c'hoazh. Eñ en deus va c'homprenet hag a lakaio, deiz pe zeiz, va eñvorennoù en e yezh.

Ne vevin ket pell amzer ken moarvat. Karout a rafen koulskoude gwelout, ur wech c'hoazh da nebeutañ, an Nevez Amzer o tigeriñ lagad an tommheolig e leton an Aistinoù ha klevout an alc'hweder o sevel a-blomm en oabl glas miz Gouere gant e bedennig bennek da borzhier ponner-glev en neñvoù :

« Pêrig, Pêrig, digor din ! »

Betek hen ne deo ket bet selaouet e bedenn. Mar bez er bloaz a zeu, ez aio gwelloc'h an traoù evit mat gant ar bedmañ hag e c'hellin neuze klozañ digerse va daoulagad e levenez yaouank-flamm tevenn an Aistinoù o c'hlasveziañ adarre dindan heol ar peoc'h... Nemet ra ziskenno ar peoc'h en dro-mañ betek e goueled kalonoù trenket an dud !

Evelse beze graet !

Roazhon-Pariz,

Here 1944 - Gouere 1946.

PEDER C'HONTADENN

BRO-C'HRES

AR BIZIED AOUR

Bez' e oa e bro-C'hres ur roue anvet Midas.

Sot-pitilh e oa gant an aour ha daoust m' en doa kalz, c'hoazh ne oa ket evurus.

Un devezh e lavaras unan eus an doueed dezhañ : « Midas, petra 'garfes kaout dreist da bep tra all ? »

« Aour, » eme Midas, hag an tan en e zaoulagad.

« Diouzh ar c'hentañ, » eme an doue, « adalek vremañ e vo pep tra o treiñ en aour dindan da vizied. »

Evurus-meurbet e oa ar roue. « Aour ! » a lavare Midas, en ur rimiañ e gostezioù gant laouenidigezh. Sellout a reas war draoñ. E oa e zilhad warnañ o paouez treiñ en aour rik. Dindan e vizied e veze pep tra o treiñ en aour — avaloù, bleunioù, koad ha mein.

Ma ne oa mui kreñv a-walc'h e vevel evit dougen an holl aour-se war-lerc'h e vestr.

Mont a reas en e balez hag azezañ war e dron. Hag an tron ha dont da vezañ aour dindanañ.

A-benn neuze e oa savet c'hoant ennañ kaout boued hag e lavaras d' e vevelion degas dezhañ raktal peadra da zebriñ ha da evañ.

Pa 'z eas ouzh taol, e troas al listri hag ar boued, ar werenn hag ar gwin e tammoù aour etre e zaouarn. Ne oa mui Midas ken evurus a-benn neuze ; ma lavaras d' e vevelion stlepel kuit an aour-se diwar e dro.

Neuze e teuas e verc'h vihan er sal. Kaer-dispar e oa hi evel ur vleunienn e-kreiz an hañv.

« Va zad ! » emezi, en ur redek davetañ d' e vriata. Kregiñ a reas Midas enni hag e troas ar verc'h vihañ da zelwenn aour war e varlenn.

Trist-meurbet e teuas ar roue da vezañ, hag eñ neuze d' ar c'haloup, penn-da-benn gant an hent, betek ti an doue.

« Emañ an dud e-pad an amzer o klask kaout ouzhpenn o c'hont, » eme an doue, « kae d' en em walc'hiñ e stêr Patoklus. »

Ha Midas da gerzhout war-du ar stêr ha d' en em walc'hiñ

Dindan e vizied e veze pep tra o treiñ en aour...

en he dour glan. O tont er-maez eus an dour, e krogas en ur maen. N' eas ket ar maen da damm aour en e zorn hag e vousc'hoarzhas gant plijadur.

« Setu-me desket ar gentel ganin da viken, » emezañ, hag e tistroas d' e balez, roue laouen anezhañ.

BRO AR GOZAKED

AR MESTR KRIZ

Gwechall e oa un den ha dezhañ ur c'hi. E-keit ha ma oa yaouank ar c'hi, ha kreñv ha gouest da labourat ervat, e voe hagarat-kaer e vestr en e geñver. A-walc'h a voued en deveze ar c'hi ha pa veze yen an amzer, e c'helle kousket er gegin ouzh an tan.

Hogen pa voe deut ar c'hi da vezañ kozh — ken kozh, e gwirionez, m' en doa kollet e zent — hag eñ dic'halloud da labourat hiviziken — e teuas e vestr da vezañ kriz en e geñver. Ne roe ken boued d' ar c'hi kozh, hag a-wechoù e skoe warnañ un druez ! Betek ma taolas anezhañ er-maez eus an ti.

Kerzhout a reas ar c'hi kozh gorrek ha trist etrezek ar c'hoad. Ur pennadig e fellas dezhañ azezañ dindan ur wezenn vras, ha dizale e teuas war-du ennañ ur pezh pikol bleiz louet. Stagañ a reas ar c'hi kozh da grenañ gant an aon, hogen buan e teuas da welout e oa ur bleiz karadek anezhañ.

« Penaos emañ da gont hiziv ? » eme ar bleiz.

« Trist-kenañ, e gwirionez, » eme ar c'hi. « Kriz-spontus eo bet va mestr em c'heñver. Dre ma 'z on deut da vout re gozh evit labourat en deus pilet warnon, un druez, ha stlapet ac'hanon er-maez eus an ti. Ha setu-me amañ bremañ ! »

« Trist-kenañ, » eme ar bleiz. « Ret eo reiñ ur gentel d' az mestr. Selaou ! »

Astenn a reas ar c'hi kozh e ziskouarn da selaou gant evezh.

« Taolet em eus pled, » eme ar bleiz, « e vez da vestrez o lakaat he babig en e gavell en tu all d' an nor-dreñv, bep beure, tra m' emañ hi gant he labour. »

« Ya, 'vat, bep beure, » eme ar c'hi.

« Mat ! » eme ar bleiz. « Arc'hoazh d' ar beure e vimp o c'hedal aketus ha pa zeuio hi gant ar babig, me a redo davet

...hag a-wechoù e skoe warnañ un druez !

an nor, sevel a rin ar babig diouzh e gavell ha mont kuit gantañ d' ar pevar-lamm. Ret e vo dit, avat, redek war va lerc'h, ha harzhal kreñv en askont dit bezañ klevet ganti. Evit dit bezañ dizant, evelkent e ranki ober van da lammat warnon. Neuze e laoskin ar babig hag e tec'hin kuit. Hep mar ebet e lavaro da vestrez d' he gwaz e vo bet saveteet ar babig ganit hag e c'halli distreiñ adarre ha bezañ degemeret. »

« Mat-kaer da venoz, » eme ar c'hi. « Mil drugarez dit ! »

Antronoz veure e savas ar c'hi hag ar bleiz abred-abred ha pa oa ar wreg o lakaat ar babig er c'havell ouzh an nordreñv e teuas ar bleiz d' ar red betek ennañ hep ober trouz. Sevel a reas ar babig gant e c'henou ha mont gantañ d' ar c'haloup war-du ar c'hoad.

Hag ar c'hi kozh neuze war-raok. « Bow-wow ! Bow-wow ! » emezañ, gant safar hag en ur redek war-lerc'h ar bleiz. Dont a reas ar wreg er-maez ha pa welas ar pezh a oa oa degouezhet e krogas da c'harmiñ d' ar pevar avel : « Aiou ! Aiou ! Aet eo ar babig gant ar bleiz ! Aiou ! Aiou ! Aiou ! »

E oa he gwaz o labourat pell e diabarzh ar c'hoad ha ne glevas ket he mouezh o hopal warnañ. Ar wreg a welas ar c'hi kozh o redek war-lerc'h ar bleiz hag o lammat warnañ.

« Ow ! Ow ! » eme ar bleiz, o tiskregiñ diouzh ar babig hag o redek kuit.

Pa voe ar wreg degouezhet ouzh ar bugel, hag o welout e oa dic'hloaz, e voe stad vras enni.

« Sell aze ur c'hi mat, » emezi, « sell aze ur c'hi mat ! Komz a rin ouzh da vestr diwar da benn. »

Degemeret e voe adarre ar c'hi kozh gant e vestr, hag e vevas evurus e vuhez war hec'h hed.

BRO-IWERZHON

AN TENZOR ER PARK

E-pad an hañv e oa. Brav an amzer. Ur paotrig anvet Yann, o pourmen dre ar parkeier, a glevas a-greiz-holl trouz ur morzhol bihan o skeiñ. Sellout a reas er c'harzh, ha piv a welas eno ? Ur c'horrigan o renkañ ur votez vihan gant ur morzhol bihan. En e gichen e oa ur bailh bras.

« Ret din tapout anezhañ, » a soñjas ar paotr. « Met dav eo din teurel evezh bras pe e skarzho kuit... Demat, den

Ur c'horrigan o renkañ ur votez vihan gant ur morzhol bihan.

bihan, » eme Yann dezhañ. « Petra zo ganit e-barzh ar bailh-se ? »

« Gwin a zo e-barzh. »

« Gwin, » eme Yann. « Eus pelec'h ac'h eus bet gwin ? »

« Gant bleunioù brug em eus graet anezhañ. »

« Gant bleunioù brug ! N' eus den ebet a c'hellfe ober gwin gant bleunioù brug, » eme Yann.

« Eo, eo ! » eme ar c'horrigan. « Met sell 'ta, da saout a zo aet e-barzh ar parkad gwinizh ! Tuchantik az po ar vazh gant da dad. »

Bez e oa Yann o vont da dreiñ e benn pa soñjas e rafe ur sotoni.

« Gwelloc'h din tapout anezhañ diouzhtu, » a soñjas, hag e pakas ar c'horrigan etre e zaou zorn.

« Lez ac'hanon da vont kuit ! » a youc'has ar c'horrigan. « Ma lezez ac'hanon da vont e lavarin dit pelec'h ez eus un teñzor kuzhet er park. »

« Mat, » eme Yann. Hag e lakaas ar c'horrigan war an douar. Bale a reas d' e heul, ken na errujont, en tu all d' ar pont bihan, en ur park bras leun a vleunioù melen.

« Sell, » eme ar c'horrigan o tiskouez ur vleunienn. « Dindan gwrizioù ar vleunienn-se ez eus ur bodez leun a aour. »

« Penaos e rin avat da gaout ar bodez-se pa n' em eus pal ebet da doullañ an douar ? » eme Yann.

« Kerzh d' ar gêr da gerc'hat unan ! »

« Arabat dit mont kuit, avat, » eme Yann.

« Ha perak n' em befe ket ar gwir da vont kuit, » a glemmas ar c'horrigan. « Graet am eus ar pezh em boa prometet. Diskouezet em eus dit pelec'h emañ an teñzor. »

Skoulmañ a reas neuze Yann e vouchouer ruz ouzh troad ar vleunienn. Evel-se, a soñjas, e ouezin pelec'h ober an toull.

« Ma, kerzh kuit, ma fell dit, » emezañ d' ar c'horrigan, « met diwall a dennañ kuit va mouchouer. »

« Ne rin ket, touiñ a ran, » eme ar c'horrigan.

En ur redek ez eas Yann d' ar gêr. Pa zeuas en-dro avat, ur pal gantañ en e zorn, e oa skoulmet ur mouchouer ruz, heñvel-plak ouzh e hini, ouzh troad kement bleunienn a oa er park.

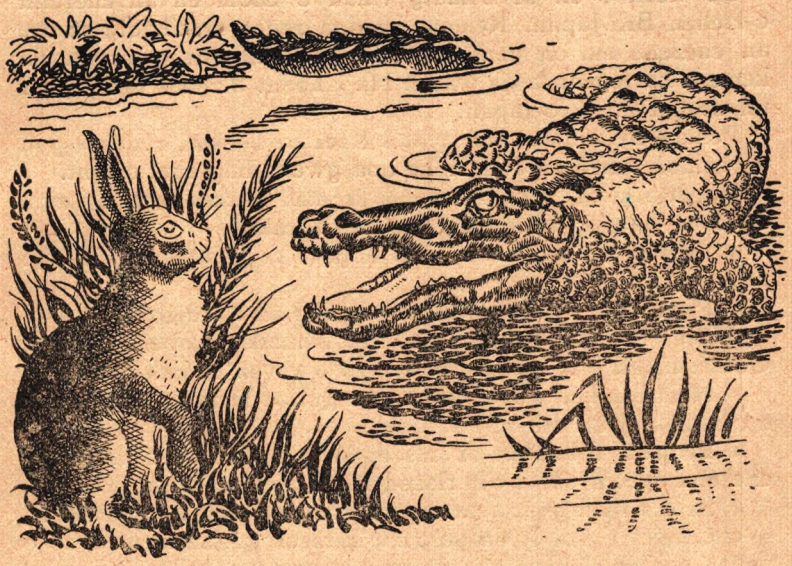

Un deiz, avat, setu ma welas ur mell gurlaz-meur

BRO-JAPAN

AR C'HAD HAG AR GURLAZ-MEUR

Ha c'hwi oar perak o deus ar gedon ur vuzell faoutet ? Setu amañ an istor.

Ur wech e oa ur c'hadig vihan o chom en un enezenn e-kichen Bro-Japan. Kement he doa redet ar c'hadig-se dre an enezenn ma oa deut da anavezout kement gwezenn ha kement karregenn a oa warni. Ha c'hoant a zeuas dezhi ober un droiad da Vro-Japan.

Penaos treuziñ ar mor, avat ? Kaer he doa bet redek e-pad devezhioù a-hed an aod, n' he doa gwelet bag ebet o tont.

Un deiz, avat, setu ma welas ur mell gurlaz-meur o neuiñ en dour, hag ur menoz a zeuas dezhi raktal.

« Aotrou Gurlaz-meur, » a hopas, « deuit amañ, me ho ped. »

« Petra zo ? » eme ar gurlaz-meur o tont a-dizh.

« Me 'fell din goulenn un dra bennak ouzhoc'h, Aotrou Gurlaz-meur. Pet gurlaz-meur a zo o vevañ er mor-mañ ? »

« N' ouzon ket, » a respontas ar gurlaz-meur. « Met perak e c'houlennit an dra-se ? »

« Peogwir e kredan ez eus muioc'h a c'hedon o vevañ en enezenn eget n' eus a c'hurlazed-meur o vevañ er mor. »

« Se n' eo ket gwir avat, » eme ar gurlaz-meur feuket-bras.

« Gwelet e vo. It da gerc'hat kement gurlaz-meur a zo o vevañ dre amañ. Me euz va zu a zegaso an holl c'hedon, ha kontet e vo pet a zo eus pep seurt. »

Ha diouzhtu ez eas ar gurlaz-meur da gerc'hat e vreudeur hag e vignoned. A-benn ur pennadig e oa ar mor o virviñ ganto e-tal an enezenn.

« Mat, » eme ar c'had. « Met n' on ket evit ho kontañ e-giz-se. En em lakait holl en ul linenn, ma vo aesoc'h din al labour. »

En em lakaat a reas ar gurlazed-meur en ul linenn, ha kement a oa diouto ma oa stok al lost eus an hini diwezhañ anezho ouzh douar Bro-Japan.

« Brav e-giz-mañ, » eme ar c'had. « Bremañ e c'hellan kontañ. »

Ha hi da lammat eus an eil gurlaz-meur d' egile en ur lavarout a vouezh uhel : « Un... daou... tri... pevar... pemp... c'hwec'h... »

Pa erruas gant an hini diwezhañ e lammas war an aod.

« Trugarez, » emezañ d' ar gurlazed-meur. « Bremañ em

eus treuzet ar mor, ha setu holl ar pezh em boa ezhomm ober. »

Hag e stagas da lammat, ha da zañsal, ha da c'hoarzhin — da c'hoarzhin kement ken ne faoutas he muzell.

Hag e-giz-se eo bet an holl c'hedon abaoe, faoutet o muzell.

*
**

NOTENN. — Ar peder c'hontadenn-mañ a zo bet embannet e-barzh CYMRU'R PLANT. Lakaet int bet e brezhoneg diwar ar c'hembraeg, an div gentañ gant Per EVEN, an div ziwezhañ gant Per DENEZ. Ar skeudennoù a zo bet prestet ar c'hlichedoù anezho gant URDD GOBAITH CYMRU. Trugarekaat a reomp an arzour, Syr IFAN AB OWEN EDWARDS hag an Dimezell GWENNANT DAVIES evit o madelezh.

Pec'hed eo d' un tad ha d' ur vamm dirannañ o bugale eus kaerañ teñzor o gouenn, rak ar gwir da c'houzout yezh e dud kozh eo kentañ gwir a ro an natur da un den o tont er bed-mañ ; setu perak pa welan tadoù ha mammoù, anvioù breizhat, eus ar re gaerañ, dezho, ha gwad breizhat, eus ar yac'hañ, o redek en o gwazhied, o c'hallegat ouzh o bugaligoù — hag aon ganto na ouezfent ur ger brezhonek — e vezan doñjeret evel dirak ur pec'hed a-enep an natur.

Yann Vari PERROT,
Feiz ha Breizh, Genver 1929.

AN ENEBOURIEN

gant *ABANNA*

E bodadeg ar C'hendalc'h Keltiek e Gwengamp, da fin an devezh diwezhañ, e kleven Per Denez, a-greiz burutellañ ur skrid nevez-embannet, o komz eus an Aotrou Perrot e-gizmañ : « Ma karas ar Frañsizion, e oa hepken en abeg d' al lezenn gristen a c'hourc'hemenn karout an enebourion ».

Gwelet em eus sklaer neuze pegen divoulc'h e oa chomet betek-hen em spered kudenn an enebouriezh ; ivez pegen rouez an dud, pe en iliz, pe er-maez eus an iliz, hag a asant lavarout o deus enebourion. Perak ar seurt *tabou* er bed-mañ a vrezel, a vrezel speredel, arboellerezhel, broadel, kevredigezhel ? Pe c'hoazh perak en em repuiñ en difetis ha lavarout : « Ar Bed, setu an enebour », « Ar Pec'hed, setu an enebour », « An Arc'hant, setu an enebour » ?

Va enebour eo an hini a vir ouzhin da vevañ. An hini a lak diaesoc'h va bividigezh ; an hini a zo va spered en e zalc'h er c'hiz-mañ-c'hiz hag a barra outañ da greskiñ, pe a sank ennañ menozioù faos, boazioù drouk. Hag ar gwashañ enebour, bez' ez eo an hini na azaouez ket va ene, templ Doue, na ginnig ket din an teñzorioù a gargas Doue ganto e ene dezhañ.

Enebourion Vreizh eo ar re a vez ganto ur galloud bennak war traoù Breizh ha na reont ket war-dro an traoù-se e sell eus mad hor bro. An Frañsizion enebourion Vreizh, hon enebourion, ya ! N' hor bezet ket aon d' hel lavarout. Ma vez rouez, e-touez ar C'hallaoued a bep rumm, ar re a zo deut da renerien ar Stad C'hall hag o deus bet kudennoù Breizh etre o daouarn, e vez peurrest ar C'hallaoued kenwallerion, ha pa vije dre chom dic'houzvez — peurrest ar C'hallaoued ha Breizhiz en o zouez... Ha koulskoude, piv e Breizh, en Emsav, a weler o tistagañ er brasañ peoc'h-kalon : « Hon enebourion ar C'hallaoued » ? Hag-eñ o defe an dud a relijion aon da bec'hiñ o lavarout kement-se ? Padal n' eo ket « N' ho pet ket a enebourion » eo a lavaras Jezuz, hogen « Karit hoc'h enebourion ». Dioueriñ enebourion a vez nac'h furm uhelañ ar garantez.

N' eo ket an aon rak pec'hiñ a laka un *tabou* war gudenn an Enebouriezh e spered an dud a relijion, nag e spered an

dud direlijion, daoust d' ar pezh a gred o c'houstiañs emdrut. An aon rak an traoù meur, a zo e pep krouadur war an douar, setu ar pezh hor pella diouzh ar gudenn-Doue-mañ : karout an enebourion. Er bed kriz a-vremañ e kavomp gwelloc'h derc'hel serr hon ene, ennañ hepken un toullig-dor da lezel an traoù plijadurus da zont tre, ha ni prest atav d' hen serriñ prim ouzh ar re zisplijus. Hag atav e vez displijus an traoù meur, rak ni a zo bihan hag int a zo traoù meur, ha n' hellont dont ennomp nemet war-bouez freg ha freuzh : gwell ganimp chom pell diouto, tamolodet war poullig mukr hor buhezig, eget lakaat hon holl danvez da ziflukañ evel Jezuz ouzh ar Groaz. Hon askre digalon a gav re dev ar ger Enebour en abeg d' ar menozioù kasoni — pe karantez — a zo stag ouzh an neudennig-se. N' on ket feizdoueoniour, hogen chom hep klask an enebourion a zo evidon an hevelep pec'hed ha nac'hañ karout an enebourion, ur pec'hed grevus, enep ar Wirionez hag ar Garantez, ma n' eo ket grevusoc'h c'hoazh.

« Ha bremañ, pedomp evit hon Armeoù ! » : nag a wech em eus klevet ar frazenn-se — e galleg, evel just, e-barzh chapel va skolaj, pa oan krennard, e-pad ar brezel 1939-40. Hag e peden, a gav din... n' eo ket peursioul, avat, rak biskoazh n' em eus karet ar brezel. Hiziv avat, nag e karfen klevout o kouezhañ diwar muzelloù beleien Vreizh (ha beleien broioù all ivez) prezegennoù e-giz-mañ : « Ouzhoc'h e komzin diwar-benn ho tlead anaout hoc'h enebourion hag ho tlead karout anezho ; hag a-c'houde e pedimp evit hon enebourion ». Neuze kalz a galonoù, ha va hini en o zouez, a baouezfe a vezañ gwasket evel ma vezont alies pa welomp, goude an Aviel, ar beleg o treiñ war-du an dud d' ober e brezegenn. Rak ec'hon evel an neñv eo kudenn an Enebouriezh, ha mar deo bet pleustret gant Kristenion Veur. poent eo dimp, muioc'h eget biskoazh, bezañ kelennet warni.

Yec'hed hor bro a zo e-barzh.

Sav eus ar poultr, o Breizh, torr da chadennoù ha kerzh war hent an amzerioù bepred glan ha dinamm, divlamm ha didamall, kaer ha splann.

eskob Gwened, 1937.
Ao. TREHIOU,

AR GOUEZELEG

NOTENNOU DIWAR-BENN AR GOUEZELEG
HAG AR YEZHOU ALL E BRO-SKOS

gant Per DENEZ

(Kendalc'h)

5. — AN ILIZOU HAG AR GOUEZELEG.

Ne c'heller ket reiñ amañ, siwazh, niver an ilizoù hag ar chapelioù a vez prezeget enno e gouezeleg : un enklask a zo bet graet e 1942 gant *An Comunn Gaidhealach* met n' eo bet morse embannet ar frouezh anezhañ. N' eus bet gallet dastum evit al labour-mañ nemet un nebeut notennoù.

E Glaschu ez eus bet krouet ur *Gaelic Chapel Society* e 1768 hag un iliz ouezelek a zo bet savet eno e 1770. Un iliz ouezelek all a voe digoret e Grianaig (Greenock) e 1791, un drede e Paislig (Paisley) e 1793, div c'hoazh e Glaschu e 1798 ha 1824. Ilizoù gouezelek all a zo bet savet e Glaschu e 1834, e Cowcaddens e 1860, e Cille Mhaoil Chaluim (Govan) e 1862 ha 1866, e Glaschu adarre e 1875. Bremañ ez eus servijoù gouezelek bep sul en eizh eus ilizoù Glaschu ha bep miz en un iliz all.

En e levrig talvoudus diwar-benn ar gouezeleg e ro John Lorne Campbell ar roll eus kargoù an Iliz a zo ret, pe aliet, gouzout gouezeleg evit mont enno. Ne fell ket din eilskrivañ ar roll-se amañ en e vunudoù : trawalc'h menegiñ e vez ret gouzout gouezeleg evit 55 karg war an douar-bras, evit an holl gargoù en inizi nemet re Arainn ; aliet e vez gouzout gouezeleg evit 65 karg all war an douar bras.

An Iliz Dieub, evel a ouzer, a zo bet a-hed ar wech a-du krenn gant ar gouezeleg. An Iliz Katolik (kontelezh Earra-ghàidheal) a zo, evel e Kembre, a-du gant ar yezh. An Iliz Eskobel he deus ur garg ouezelek e Gleann Comhann (Glencoe).

Ne vouler ket a ouezeleg e kazetenn sizhuniek an Iliz Eskobel *The Scottish Guardian*. Teir pajennad gouezeleg a vez atav e kelaouenn viziek an Iliz Dieub *The Monthly Record of the Free Church of Scotland*. Kelaouenn Iliz Presbutel Bro-Skos *Life and Work* he deus ur stagadenn ouezelek.

6. — BIBLOU HA LEVRIOU-SALMOU.

Bibloù

Al levr kentañ embannet biskoazh e gouezeleg (Notenn : gouezeleg a dalvez amañ kement ha gouezeleg Bro-Skos, arabat faziañ.) a zo ul levr a zevosion : un droidigezh gant Seon Carsuel, eskob an Inizi, eus Liderezh Knox. Moulet e 1567 ez eo anavezet al levr bremañ dre an eilskrid embannet ez-aketus e 1873 gant an Dr. MacLauchlan. Talvoudus-tre eo an oberenn e-keñver yezhoniezh.

E-tro kreiz an triwec'hvet kantved hepken e voe troet ar Bibl e gouezeleg evit ar wech kentañ. Gant James Stuart e voe graet troidigezh an Testamant Nevez (29) war goulenn an SPCK, hag e 1767 e oa embannet 10.000 skouerenn anezhi, adembannet 21.500 skouerenn e 1796, hag adembannet 10.000 skouerenn adarre e 1796, 1813, 1819, 1821. En hevelep bloaz (1821) e oa adembannet ar skrid ivez gant ar BFBS (*British and Foreign Bible Society*), hag adarre e 1825 hag e 1828. Plomennoù 1828 a voe neuze skeudennet war zink hag abaoe o deus servijet d' ober meur a vouladur hep deiziad ebet. E-keñver relijion ne voe ket ken pouezus an *Tiomnadh Nuadh* (Testamant Nevez) hag ar *C'hatekiz Berr*. Pouezusoc'h e voe avat e-keñver yezh, rak e zoare-skrivañ an hini eo a zo bet degemeret gant an holl.

Ur mab d' ar Rev. J. Stuart, anavezet dindan an anv a Dr. Stuart, a lakaas, e kenlabour gant un den anvet John Smith, an Testamant Kozh e gouezeleg, hag evit e labour e tegemeras 1.000 lur sterling digant ar gouarnamant saoz. Dre lodennoù e voe embannet an droidigezh etre 1783 ha 1805 (5.000 skouerenn bep taol). E 1807 e oa graet ur mouladur e stumm ul levr (20.000 skouerenn moulet gant an SPCK) hag adembannet e oa en hevelep bloavezh koublet gant an Testamant Nevez (20.000 skouerenn c'hoazh). Etre 1821 ha 1902 ez eo bet advoulet ar Bibl gouezelek seitek gwech da nebeutañ gant ar BFBS, ha skouerennoù marc'hadmat koulz hag « a lorc'h » a gaver da brenañ. An droidigezh nevesañ-holl a zo bet graet e 1937 gant an Dr. G. A. Frank-Knight evit an *National Bible Society of Scotland*.

Katekizoù

E 1631 ez embanner un droidigezh eus Katekiz Kalvin, hag e 1651 e teu er-maez ar *C'hatekiz Berr* ken brudet : 83 gwech da nebeutañ e voe adembannet hemañ etre 1651 ha 1855, hag e gavout a reer atav da brenañ, lakaet en doare-skrivañ a-vremañ gant H. MacDougall. *Katekiz ar Mammoù*,

embannet e 1752, a voe advoulet meur a wech ivez. Unnek katekiz all a anavezer, met n' int ket bet ken brudet.

Levrioù Pedennoù ha Salmoù

Ar *Book of Common Prayer* a zo bet lakaet e gouezeleg e 1794 hag adembannet dek gwech etre ar bloaz-se ha 1858 dindan an anv *Leabhar na h-Urnuigh Choitchinn*. An Dr. John Smith — an hini a skoazellas treiñ an Testamant Kozh — a embannas levrioù pedennoù e 1777 ha 1789 hag ur *Jezuz-Krist, Skouer ar Gristenien* (*Leanmhuim Criosd*) e 1785 (adembannet e 1836). Un droidigezh all eus *Heuliomp ar C'hrist* a voe graet ivez gant ur beleg katolik MacEachen.

Er Salmoù hag er *Laoidhean Spioradail* eo e weler awen ar Ouezeled en he c'haerañ. Eus ar Salmoù embannet gant Sunod Earragàidheal ez anavezer 80 mouladur graet etre 1659 ha 1836. Abaoe ez eo bet kemeret plas ar Salmoù-se gant barzhonegoù relijiel Dughall Bochannan ha Padruig Grannd. Al *Laoidhean* gant Dughall Bochannan, troet meur a wech e saozneg ken brav int, a zo bet adembannet 27 gwech etre 1767 ha 1875. An *Nuaidh Dhain* gant Padruig Grannd a zo bet moulet 23 gwech abaoe 1809 (30).

Un nebeut levrioù brudet

E-touez al levrioù saoznek a zevosion e voe *The Call to the Unconverted* unan eus ar re gentañ da vezañ troet e gouezeleg : nav embannadur etre 1750 ha 1877. Levrioù all a seurt-se a zeuas da heul : *The Alarm to the Unconverted*, 8 mouladur gouezelek etre 1781 ha 1860, *The Saints' Everlasting Rest*, 7 mouladur etre 1862 ha 1878, *Confession of Faith*, 13 mouladur etre 1825 ha 1898, *The Pilgrim's Progress* (*Cuairt an Oilthirich*), 10 mouladur etre 1812 ha 1876. Barzhonegoù un nebeut skrivagnerien o deus graet berzh bras ivez : barzhaz Uilleam Ross a zo bet moulet 6 gwech, *Orain* Rob Donn 5 gwech, *Orain Gaidhealach* Donchadh Mac an t-Saoir 10 gwech, barzhonegoù Alastair Mac Dhonuill (Alaistair Mac Maighstair Alastair) 10 gwech, *Dain* Seumas Mac Ghriogair 6 gwech (ar wech diwezhañ en Amerika). Kemet-se a ziskouez pegen bev e oa chomet ar gouezeleg evel yezh skrivet zoken goude « Unanidigezh » ar Parlamantoù : ar skol an hini eo hepken a oa da lazhañ, tost da vat, anezhañ.

7. — KEVREDADOU GOUEZELEK.

Un taol-sell hepken

Kevredadoù skosat a bep seurt a zo e Bro-Skos, met kalz anezho a zo chalet muioc'h gant an *haggis*, ar predoù en enor da Rabbie Burns hag ar bagpipes eget gant ar gouezeleg : eus ar strolladoù-se ne vo ket komzet amañ. Kevredadoù gouiziek a zo ivez, evel an *Ossianic Society*, hag e c'hell bezañ troet mat ouzh ar gouezeleg : an *Edinburgh Royal Celtic Society*, da skouer a ginnige e 1939 kant luriad a brizioù evit ur genstrivadeg ouezelek. Meneg a rank bezañ graet, ha gant kalz meuleudi, eus Kevredigezh Ouezelek Inbhirnis (Comunn Gaidhlig na Inbhirnis, savet e 1871), he deus stourmet atav evit ar gouezeleg evel evit ur yezh vev : ur 500 ezel bennak he deus, hag embann a ra un dastumadenn leun a notennoù talvoudus. An emsav *Tir nam Beann*, bev-mat un tregont vloaz bennak a zo, ne vez ket mui klevet anv anezhañ. *Comunn na Piobaireachd* a vod ar ouezelegerien a ra war-dro ar bagpipe, *Comunn na Clarsaich* (500 ezel e 1947) ar re a ra war-dro an delenn vihan. Ar *Scottish Gaelic Text Society*, krouet e 1934, he deus embannet levrioù pouezus-tre e 1937, 38 ha 39 : emeur e soñj adsevel anezhi. Ar strollad *Fios* (Gouiziegezh) — ar ger Fios o vezañ graet eus lizherennoù kentañ ar gerioù-mañ : *Folklore Institute of Scotland* — savet e 1947 gant John Lorne Campbell eus Kanna, a zo kroget da zastum kanaouennoù ha kontadennoù en inizi hag e 1950 o deus embannet lod eus o fladennoù souezhusañ. Ouzhpenn-se ez eus un nebeut Skosiz o labourat en inizi, abaoe bloavezhioù, evit an *Irish Folklore Institute* (31). Met brasañ strollad Bro-Skos e-keñver yezh a zo *An Comunn Gaidhealach*.

An Comunn Gaidhealach

Pa vo graet istor Keltia en hor mare-ni e vo ret merkañ levezon souezhus Kembre war ar broioù all evit pezh a sell ar stourm sevenadurel. An nebeut tud en em vodas e miz Here 1890 da sevel *An Comunn* o doa c'hoant kaout un Eistezvod skosat ; daou-ugent vloaz diwezhatoc'h ez eo skouer *Urdd Gobaith Cymru* a ro da Seoras Marjoribanks ar soñj da grouiñ *Comunn na h-Oigridh*.

En an t-Oban eo e voe savet *An Comunn*, d'an 30 a viz Ebrel 1891, hag en hevelep kêr e voe graet ar Mod kentañ (*Mod* = bodadeg) er bloaz war-lerc'h. *An Comunn* avat a zo kalz muioc'h eget ar Mod, daoust ma 'z eo anavezet dreistholl dre ar Mod : bez ez eo ivez ur strollad-stourm sevenadurel, gouestlet da zifenn ar gouezeleg er skolioù hag er vuhez

pemdeziek, da skoazellañ kement tra a denn da lennegezh, istor, sonerezh hag arz Bro-Skoz, da skoazellañ ijinerezhioù an Uheldirioù, ha da lakaat dougen ar gwiskamant skosat.

Goustad met dibouez ez eo kresket ar c'hevredad. E 1892 e teue 50 kenstriver d' ar Mod ; pa voe graet ar Mod evit an eil gwech en an t-Oban, e 1934, e teue 1664. E miz Eost 1904 en doa *an Comunn* 50 lur sterling madoù ; e 1939 en doa 25.000. Er bloavezh 1905 e oa deut 70 lur a-hed ar bloaz e-barzh kef *an Comunn* ; e 1939 e tegemere *an Comunn* 1.100 lur. E 1939 en doa *an Comunn* 160 kevrenn, ha 5.000 ezel e 1943.

Renet eo *an Comunn* gant ur c'huzul a zo ennañ 30 ezel, en o zouez ur rener ha tri is-rener ; dindan ar c'huzul-se ez eus 8 poellgor, 12 ezel e pep hini anezho, hag a ra war-dro an Arc'hant, an Deskadurezh, an Embannadurioù, an Abostolerezh, an Arz hag an Ijinerezh, ar Mod hag ar Sonerezh, *Clann na Fhraoich* (Strollad ar Brug, o vodañ ar re a ra le da gomz gouezeleg hepken kenetrezo) ha *Comunn na h-Oigridh* (Strollad ar vugale). Labour *an Comunn* a zo kaset en-dro, a-hed ar bloaz, gant seizh kargiad gopret (1947), anezho ur sekretour-meur, un adsekretour, ur rener evit hanternoz ar vro, ur rener evit ar yaouankiz, ur rener evit ar sonerezh hag ar c'hoariva, ha div sekretourez. Kargidi all a zo c'hoazh, o reiñ ul lodenn hepken eus o amzer : an Teñzorier Meur, Rener ar Gelaouenn, ar Gelennerien Sonerezh ha kelennerien ar Skol-Hañv Ouezelek.

Bevañ a ra ar C'hevredad diwar skodennoù an izili, profoù, gwerzh ar gelaouenn *An Gaidheal*, gounid sonadegoù ha dañsadegoù, hag ivez kestoù. Bep bloaz, da geñver ar Mod, e vez graet ur gest vras er c'horn-bro e-lec'h ma vezo ar gouel : e 1948 ez eus bet dastumet war-dro 2.500 lur evit Mod Glaschu ha 2.180 lur muioc'h a voe dastumet e-pad ar Mod. Abaoe diwezh ar brezel ez eus bet kroget da zastum arc'hant evit *Comunn na h-Oigridh*. E-pad ar brezel e veze kestet evit *Maoin Litreachais Gaidhlig*, da baeañ levrioù gouezelek d' ar soudarded ha d' ar brizonidi.

Kelaouenn *An Comunn* a zo *An Gaidheal*, embannet bep miz e div yezh, gant skeudennoù (28 pajenn vras bep taol). Klasket ez eus bet ivez sevel ur gelaouenn lennegel en teir yezh, *Alba* hec'h anv, met un niverenn hepken a zo deut ermaez betek-hen. E 1946 ez eo bet divizet gant renerien *An Comunn* moulañ dreist-holl levrioù evit ar bobl : ar *Scottish Gaelic Text Society* a vefe lezet da blediñ gant ar skridoù gouiziek, an *Educational Institute of Scotland* gant al levrioù-skol.

Klasket en deus *An Comunn* ober skolioù-hañv, hogen morse n' eus deut kalz tud dezho. Graet eo bet ar c'hentañ kamp e Lochabar e 1909, gant 35 kamper ; ken nebeut a dud a zeuas ar bloaz war-lerc'h ma ne voe ket mui graet skol-hañv ebet e-pad pell. Ur c'hamp all a zo bet e 1913, war a seblant, hogen n' eo nemet goude ma voe savet *Clann na Fhraoich* gant Iain Moffat-Pender eo e voe adkroget da vat gant al labour : 28 den a zeuas d' an t-Eilean Sgitheanach e 1928, 30 da Port Ellen e 1929. Un nebeut bloavezhioù hep kamp ebet adarre, war a seblant, ha neuze ur skol-hañv en Arasaig e 1934 gant 45 den en o oad ha 25 bugel ; unan e Tobar Mhoire e 1935 gant 30 den, un all e Stornabhadh e 1937 gant 36 den. Skol-hañv an t-Oban, e 1940, gant 30 den, a seblant bezañ bet an hini diwezhañ.

Deut eo ar Mod da vezañ, abaoe e zeizioù kentañ en an t-Oban, un dra bras-bras — ar pezh n' eo ket marteze eus ar gwellañ evit ar gouezeleg : pevar devezh e pad ar gouelioù, kenstrivadegoù a bep seurt a vez graet, prizioù a vez roet evit barzhonegoù, danevelloù, pezhioù-c'hoari, evit lenn gouezeleg, kanañ tonioù gouezelek, c'hoari an delenn, gwiat ha livañ danvez, ober pezhioù stamm, pezhioù broderezh, ha meur a dra all. Ouzhpenn-se, un devezh a-bezh, *Latha na h-Oigridh*, a vez gouestlet d' ar vugale. E gwirionez, kement a genstriverien a zo bremañ ma ranker ober Modoù rannvro da brientiñ ar Mod broadel : e 1939 ez eus bet seizh Mod rannvro (241 kenstriver e Mod Ile, 231 en hini Muile), dek e 1947 (lod anezho o padout daou zevezh), pevarzek e 1948 (300 kenstriver e Mod Inbhir-Lochaidh, 500 en hini an t-Eilean Sgitheanach). D' ar Mod broadel e teu atav ur 1.500 kenstriver bennak : 1.076 e Peairt e 1947, 1.557 e Glaschu e 1948 (543 e rummad ar re yaouank, en o zouez 188 evit ar genstrivadeg dre skrid ha 133 evit ar genstrivadeg dre gomz ; 1.014 e rummad an dud en o oad, en o zouez 49 dre skrid ha 124 dre gomz) ; 1.441 en Inbhirnis e 1949 (524 bugel ha 917 den en o oad). Siwazh, dont a ra muic'h-mui ar Mod da vezañ, e-lec'h ur vodadeg ouezelek, ur Gouel an Highlands, gant ar gouezeleg ennañ evel un dra iskis da vezañ diskouezet. Goude Mod Inbhirnis e tisplege unan eus danevellourien ar BBC, Patrick Shuldam-Shaw, kement-mañ : « Ur C'hembread en deus lavaret din e oa bet heuget o klevout kement a saozneg war al leurenn. Pezh en deus nec'het ac'hanon kalz muioc'h a zo bet gwelout gouezelegerien vat oc'h en em gavout, o lavarout un nebeut komzoù e gouezeleg, hag o treiñ d' ar saozneg diouzhtu. Ma n' eo ket prest ar ouezelegerien da ober eus ar gouezeleg yezh ar gêr,

yezh o darempredoù gant o mignoned ha, bewech ma vezo tu, yezh o labour hag o c'henwerzh, e teuio buan ar gouezeleg da vezañ un eñvor eus an amzer gozh. Lavarout ur geriennig bennak ur wech ar bloaz da geñver ar Mod ne raio netra da zerc'hel ar gouezeleg bev ».

Comunn na h-Oigridh

E 1932 ez eo bet savet *Comunn na h-Oigridh* gant George Marjoribanks (Seoras Gallda), ur Skosad saozneger desket gantañ ar gouezeleg (32). Anvet e oa bet Seoras Gallda e penn *Clann na Fhraoich* e-lec'h Iain Moffat-Pender, hag e diabarzh ar *Clann* e tibabbas krouiñ ur strollad digor d' ar vugale dindan 16 vloaz hag a rafe le da gomz gouezeleg hepken kenetrezo. Berzh a reas e strollad diouzhtu : e 1939 e oa tremenet tost da 4.000 bugel drezañ hag e miz Here 1947 8.159 rik-ha-rik. Er bloaz-se en doa ar strollad 136 Feachdan (Kevrenn) oc'h ober bodadegoù, kanadegoù, o werzhañ levrioù gouezelek, o teskiñ traoù a-benn kenstrivañ er Mod, a-wechoù oc'h embann kazetennoù (evel *An Caibearnach* embannet gant kevrenn Port Righ).

Ar re wellañ e-touez ar vugale a dremen arnodennoù anvet *Làn Ghaidheal* ha *Sàr Ghailheal* (hemañ diaesoc'h) a ro dezho ar gwir da zougen arouezioù. Setu amañ niver ar vugale o deus gounezet arouez al *Làn* pe ar *Sàr Ghaidheal* etre 1938 ha 1949 (sifr al *Làn Ghaidheal* a zo roet da gentañ) : 1938 : 140, 75 ; 1939 : 84, 31 ; 1940 : 65, 38. 1941, 1942 : war a seblant ne voe arnodenn ebet en daou vloavezh-se en abeg da varv Seoras Gallda ; 1943 : 63, 57 ; 1944 : 65, 40 ; 1945 : 67, 37 ; 1946 : 114, 47 ; 1947 : 91, 68 ; 1948 : 105, 69 ; 1949 : 91, 61.

Bep bloaz e vez graet ur skol-hañv gant *Comunn na h-Oigridh*. Dalc'het eo bet an hini gentañ e 1936 dindan renerezh Seoras Marjoribanks ; an eil e 1937 gant 49 bugel ; un all e 1938 gant 81 bugel ; un all c'hoazh e 1939 gant 60 bugel. Paouezet e voe gant ar skolioù e-pad ar brezel. E 1946 e oa adkroget ganto : e 1947 e teue d' ar c'hamp 36 paotr hag 20 plac'h ; e 1948 73 paotr ha 22 blac'h ; e 1949 38 paotr hag 28 plac'h. E miz Kerzu 1949 e voe graet ur Skol-C'hoañv, a badas tri devezh, evit ar renerien-gevrennoù, hag e miz Mae 1948 ar Mod kentañ gouestlet penn-da-benn d' ar vugale, a zeuas ouzhpenn 100 kenstriver dezhañ.

Meizet ganto pegen talvoudus e oa labour *Comunn na h-Oigridh* evit dazoned ar vro, e tivizas renerien *An Comunn Gaidhealach*, e miz Gouhere 1947, distagañ ar strollad diouzh *Clann na Fhraoich*, reiñ dezhañ e rener e-un (Hector Mac-

Dougall an hini eo a voe anvet rener) ha dastum evitañ 10.000 lur sterling. O c'hoant a zo krouiñ ur gazetenn evit ar vugale, sevel ur Skol-Veur ar Vugale digor a-hed ar bloaz ha kaout ur c'helenner d' ober war-dro. Dija e vez embannet *An Gaidheal Og* evel stagadenn d' *An Gaidheal*. Ne vo ket gwelloc'h doare da enoriñ eñvor ar brogarour mat, Seoras Gallda, Doue d' e bardono, eget ober eus *Comunn na h-Oigridh* ar strollad kreñv ha niverus en doa bet c'hoant da sevel.

8. — KAZETENNOU HA KELAOUENNOU GOUEZELEK.

Traoù a zevosion eo a voe embannet da gentañ e gouezeleg (gwelout pennad 6). Bremañ, a-hend-all, ne vez mui embannet kelaouenn pe kazetenn ebet e gouezeleg penn-da-benn.

Kelaouennoù relijiel

Ar gentañ kelaouenn ouezelek a gavomp roud anezhi a zo *An Teachdaire Gailach*, a voulas 600 pajenn e 1830 ha 1831. Pemp bloaz goude e voe kemeret e lec'h gant *An Teachdaire Ur Gaidhealach* a voulas 248 pajenn e 6 niverenn. *Cuairtear nan Gleann*, krouet e 1840, a reas berzh gwelloc'h, peogwir e vevas tri bloavezh, oc'h embann 1.200 pajennad a ouezeleg. E 1844 e kroger da voulañ *Caraid nan Gael*, ha n' en doe nemet 5 niverenn. *Teachdaire nan Gaidheal*, kroget d' e voulañ en hevelep bloaz, a yeas betek an niverenn 13. *An Fhianais*, embannet e 1845 ha 1846, en doe 36 niverenn (656 pajenn). Da heul e teuas c'hoazh *An t-Aoidh Miosuil*, 1847-1848, 17 niverenn ; *Fear-Tathaich nam Beann*, 1848-1850 ; *Caraid nan Gaidheal*, 1853, un niverenn hepken ; *Bratach na Firinn*, 1873-1874. E 1879 e voe kroget da embann stagadenn ouezelek *Life and Work*. Hag evel hon eus lavaret dija e vez teir pajennad gouezeleg e pep niverenn eus *The Monthly Record of the Free Church of Scotland*.

Levrioù bruderezh

N' eus bet embannet nemet gwall-nebeut anezho : unan a anavezer, moulet e liv ruz, diwar-benn ar c'holera, daou gant strolladoù kretadurezh, ha neuze un niver almanakoù, an darn vrasañ eus ar *Feillire*-se moulet gant Edward Dwelly.

Kazetennoù

N' eus ket bet tu da studiañ en un doare klok an holl gazetennoù embannet bremañ en Uheldirioù. An *Inverness*

Courier hag ar *Stornoway Gazette* a ra evel pa ne vije yezh ebet anvet ar gouezeleg. An *Oban Times* a embann bep an amzer un nebeut linennoù e yezh ar vro. An *Northern Chronicle* eus Inbhirnis, an *Highland Herald* (savet e 1947), ar *Weekly Scotsman* a embann pennadoù gouezelek.

Kelc'hgelaouennoù

Ar *Scottish Gaelic Review* (1881-1885) hag ar *Celtic Review* (1914-1916), o deus graet labour mat war dachenn ar studioù keltiek. E-barzh an *Transactions of the Glasgow Gaelic Society* hag e-barzh re ar *Gaelic Society of Inverness* e kaver ur bern traoù talvoudus ivez. Ar gelaouenn wellañ bremañ eo ar *Scottish Gaelic Studies* embannet abaoe 1926 gant John MacDonald, lenner keltiek e skol-veur Obaird-heathain.

Kelaouennoù gouezelek

An Gaidheal, kentañ kelaouenn savet biskoazh da zifenn ar gouezeleg, a zo bet moulet da gentañ e Toronto e Mezheven 1871. O tont da C'hlaschu e 1873 da heul he rener, Angus Nicholson, e vevas betek 1877. He lec'h, chomet vak e-pad pell amzer, a voe kemeret e 1905 gant *An Deo Gréine,* kazetenn *an Comunn Gaidheallach,* a gemmas anv e 1923 evit dont da vezañ *An Gaidheal.* Moulet brav eo ar gelaouenn-se : reiñ a ra, e gouezeleg hag e saozneg, keleier, kuzulioù evit izili *an Comunn,* pennadoù a bep seurt ; ne bled ket gant al lennegezh.

Ur gelaouenn lennegel a voe savet e 1901 gant Ruairidh Stiubhart Erskine of Marr : hec'h anv a oa *Am Bard, an Tir agus an Teanga* ; ne voe embannet, avat, nemet seizh niverenn anezhi, ur 16 pajenn bennak e pep niverenn. E 1911 e savas Erskine of Marr ur gelaouenn all, *Guth na Bliadhna,* a voe embannet ur wech bep tri miz e stumm niverennoù 100 pajenn. Skrivet da gentañ en div yezh, e teuas buan *Guth na Bliadhna* da vezañ unyezhek hag ez embannas traoù pouezus-tre : mervel a reas a 1925. Bep an amzer (1917, 1918, 1921, 1930) en deus Erskine of Marr embannet ivez un dastumadenn gaer anvet *An Rosanarch. Alba,* ur gelaouenn gouestlet d' al lennegezh ha d' ar brederouriezh vroadel, a zo bet embannet he niverenn gentañ e 1948. Abaoe un nebeut mizioù (1953) ez embanner ivez ur gelaouenn all talvoudus-tre, *Gairm* hec'h anv.

An holl gazetennoù pe gelaouennoù broadel a ra ul lec'h bras pe vrasoc'h d' ar gouezeleg : en o zouez e c'heller menegiñ *Alba Nuadh* (marv abaoe), *The Freeman, The*

Scots Independent, The Scots Socialist, The New Scot (marv abaoe), *The Voice of Scotland, The Scottish Chapbook, The Lion Rampant, h.a. An Ceum,* kazetennig an Emglev Gouezelek (Iwerzhonek), a vez embannet en iwerzhoneg hag e saozneg. *Crois Tara,* ur gelaouenn dalvoudus e gouezeleg penn-da-benn, a zo bet lazhet gant ar brezel diwezhañ. *A Bhratach* a zo marv ivez. E gwirionez, ar gazetenn ouezelek nemeti a c'hellas biskoazh bevañ-bevaik e-pad ur pennadig-amzer n' eo ket bet moulet e Bro-Skos !

Tiez-embann

Pevar zi a embann levrioù gouezelek : John Grant e Dun Eidin, Eneas MacKay e Sruighlea, MacLaren e Glaschu ha, dreist-holl, abaoe un nebeut bloavezhioù, William MacLellan e Glaschu : gant ti MacLellan eo bet roet d' ar ouezelegerien levrioù kaer evel *Dain do Eimhir* ha *Fuaran Sleibh. An Comunn,* evel just, a embann levrioù ivez. Er *Scottish Centre* e Glaschu e kaver da brenañ an holl levrioù gouezelek.

9. — AR GOUEZELEG HAG AR SKINGOMZ.

E 1926 e voe skinet gouezeleg evit ar wech kentañ met e 1935 hepken en doe ar gouezeleg e bennadig-amzer bep sizhun : un hanter-eur da gregiñ, ha goude-se 55 munutenn e 1939. Pa darzhas ar brezel e voe lezet ar gouezeleg a-gostez, met diwezhatoc'hik e voe roet dezhañ un hanter-eurvezh endro. E miz Genver 1949 e veze skinet gouezeleg e-pad 95 munud bep sizhun, en doare-mañ : d' al Lun, un danevellig e-pad 10 munud ha kanaouennoù e-pad 20 munud ; d' ar Merc'her ur servij relijiel, 20 munud ; d' ar Yaou, c'hoari goulennoù ha respontoù, fentigelloù, 35 munud ; d' ar Gwener, keleier, 10 munud. E miz Here 1949 e voe roet ur c'hard-eur ouzhpenn d' ober kentelioù gouezelek : levrig ar c'hentelioù (embannet gant ar BBC) koulz hag ar c'hentelioù o-unan a reas berzh bras.

Ar re a ra war-dro ar gouezeleg er BBC skosat o deus meur a wech divizet gant kouerien dirak ar skiner, pe lakaet anezho da ganañ, pe da gontañ danevelloù. Lod eus an traoù dastumet evel-se a zo bet embannet e stumm ul levr *Am Measg nam Bodach.* E-pad ar brezel ez eus bet enskrivet ivez kanaouennoù, danevelloù, divizoù gant gouezelegerien a-vihanik eus ar C'hanada, deut evel soudarded da Vro-Skos, ha talvoudus eo an enskrivadurioù-se e meur a geñver. Abaoe 1941 he deus kevrenn ar gouezeleg e BBC Glaschu ur

c'harr dezhi hec'h-unan, gant kement benveg a zo ret da enskrivañ mouezh an den.

Betek-hen n' eus bet graet tra c'hoazh evit ar skolioù hag ar vugale. Ha n' eus ket da grediñ e vo graet kalz tra keit ha na vo skinva ebet en Uheldirioù. Un druez eo, rak ur skingomz broadel a rafe kalz da ziwall ar gouezeleg ha da unvaniñ anezhañ.

(Da genderc'hel.)

A dra sur, an holl strolladoù tud o komz ar memes yezh o deus ar gwir da glask en em unaniñ ha dont da vezañ dishual.

Christian MOREUX.
« Journal de la Marine Marchande »,
11 mars 1954.

HA LENNET OC'H EUS ?...

...En « Ecclesia », c'hwevrer 1954, ur pennad gant Jakez Ducharme, diwar-benn an Ilizoù gallek en U.S.A. Kuitaet ganto ar C'hanada, en abeg d' an dienez, emañ ur milion a dud o vevañ bremañ e broioù-krec'h ar Stadoù Unanet. Talvoudus meurbet eo ar pennad-se evidomp ; da gentañ, dre ma tiskouez al labour fonnus graet war-dro 1855 gant an Aotrou 'n Eskob de Goesbriand ha pemp beleg breizhat all. D'an eil, dre maz eo evidomp ur skouer a bennegezh hag a stourm. « Ar pezh a ro d' an dud-se un doare ken ispisial, eme Ducharme, eo dezho fellout a-grenn derc'hel d' o yezh en pep degouezh a-bouez eus o buhez, daoust d' an holl gastizoù arboellerezhel pe gevredigezhel. »

En holl skolioù, gwitibunan, e vez kelennet ar c'hatekiz hag ar pedennoù e galleg, hep kontañ ar yezhadur hag ar pep retañ eus al lennegezh c'hallek.

A-wechoù e vije bet plijet d' un eskob, disheñvel e soñj diouzh e fideled ganadat-gallek, o lakaat da blegañ dindan ar saozneg. Met ar gristenion a zo en em savet diouzhtu bep gwech, hag a zo chomet feal rik d' o yezh.

Bez' ez eus tost da 200 skol-barrez kanadat-gallek, en o zouez skolioù-uhel ; ne vank dezho nemet ur Skol-Veur.

Ar pezh a ra bemdeiz un nebeut a dud dastrewet en ur vro divent, beuzet e mor ar saozneg, daoust ha n' hellfemp ket hen ober-ni ?

...Komzoù Claudel : Ar wirionez n' he deus tra ebet da welout gant niver an dud a c'hell bezañ gonezet ganti.

...Levrioù Makabeiz, ho po ar blijadur, deiz pe zeiz, d' o lenn en brezhoneg yac'h. En ur eilskrivañ an droidigezh savet gant an Aotrou Klerg, em eus merzet pezh a zeu alies, evel un diskan, war vuzelloù ar c'hozhiad santel Eleazar, ar Seizh Breur hag o mamm, a-hed o merzherinti : Respont a reas Eleazar en yezh ar vro... Lavarout a reas an eilvet mab en e yezh... Fromus eo gwelout penaos e felle d' ar yuzevion, gwasket gant an alouberion, derc'hel da yezh ha da zoareoù o zadoù. Ha derc'hel betek er poanioù krisañ, betek ar marv. Tostait o ç'homzoù ouzh ar pezh a lavare Pikot, mevel Kadoudal, 150 vloaz 'zo e-pad e brozez « Oc'h heuliañ an hent o deus desket din va zadoù'kozh, n' hellan ket diroudañ ». Diwar vremañ e chomo tud-veur amzer Vakabeiz kalz tostoc'h d' am c'halon, hag o fediñ a rin evit silvidigezh ar brezhoneg.

...Lizher Eskibion Madagaskar (miz Du 1953. Talvoudus eo evit diskouez o deus ar gristenion ar gwir ha zoken an dever da vezañ broadelourion ha da glask frankiz o bro. Reiñ a reomp ar bommoù pennañ, rik evel maz int bet skrivet, en galleg, evit na c'hellfe den ebet tamall din cheñch pe dreuzkemer tra pe dra o treiñ anezho :

« L'Eglise souhaite ardemment que les hommes comme les peuples progressent vers plus de bien-être et assument toujours davantage leurs responsabilités — et la liberté politique est l'une de ces libertés et de ces responsabilités fondamentales. Ne pas en jouir prouve une évolution inachevée, et ne peut être que temporaire. Aussi l'Eglise, comme le droit naturel, reconnaît la liberté des peuples à se gouverner eux-mêmes... En conclusion, nous reconnaissons la légitimité de l'aspiration à l'indépendance comme aussi de tout effort constructif pour y parvenir. »

BENEAD.

Ar c'hilheien-raden, eme Dolstoi, p' o devez c'hoant da dreuziñ ur stêr a en em gemer evel-hen : ar re anezho a vez da gentañ a en em daol, war o fenn, en dour, a vil vern, ken na deu o c'horfoù marv da ober ur pont d' ar re all da dremen. Ret e vo ivez da veur a gant Breizhad en em reiñ evel-se, korf hag ene, evit saveteiñ hor brezhoneg.

Yann Vari PERROT,
Feiz ha Breizh, 1929.

NOTENNOU

HOR MIGNONED. — Frañsez ar Bihan, breur, en Ensavadur Breudeur Sant Yann, a zo bet beleget gant an Aotrou 'n Eskob Renard a Versailhez, e prioldi Sant Yann Champrosay, d' an 18 a viz Gouere. Kanet en deus e oferenn gentañ e Pleiber-Krist, d' an 8 a viz Eost.

An Tad Gwion Rolland S. J. a zo bet beleget e Penniliz Sant Yann, Lyon, gant an Aotrou Kardinal Gerlier, arc'heskob, d' an 30 a viz Gouere. Bez e tle kanañ e oferenn-bred kentañ en iliz Sant Loeiz, Brest, d' an 29 a viz Eost.

Hor gourc'hemennoù doujus.

An Ao. hag an Itron F. Kervella-Kongar a zo laouen da gemenn deoc'h ez eus bet ganet dezho un eil merc'hig, d' ar 1añ a viz Gouere. Anna-Gwenola eo bet anvet.

An Ao. hag an Itron Andrev Merser a zo laouen o kemenn deoc'h ganedigezh o mab Alan, e Peillag (Morbihan), d' an 30 a viz Mezheven.

Gwellañ gourc'hemennoù d' hor mignoned.

KANV. — An Ao. hag an Itron J. de Bellaing a gemenn gant tristidigezh ez eo marv o mamm, an Itron Charbonnier de Sireuil, e Pariz, d' an 12 a viz Mezheven.

An Ao. hag an Itron Cheritel a gemenn gant tristidigezh eo marvet o mab Joel oadet a beder sizhun, d' an 10 a viz Gouere 1954, en Alfortville (Seine).

Hor gourc'hemennoù tristañ d' hor mignoned glac'haret.

419 KOUMANANTER. — Kreskiñ a ra niver hor c'houmananterien. E gwirionez, e-pad daou viz hon eus gounezet 12 koumananter nevez : (Amañ e rankomp menegiñ labour kalonek hor c'heneil, Alan Al Louarn, en deus kavet abaoe derou ar bloaz 15 koumananter) hogen 6 all o deus nac'het adkoumanantiñ. Ur galv a rimp c'hoazh e miz Here d' ar vrezhonegerien bet koumanantet d' **Al Liamm.**

Setu ar sifrennoù :

Aodoù an Hanternoz, 59 ; Penn ar Bed, 90 ; Il ha Gwinum, 34 ; Loer Izelañ, 28 ; Mor Bihan, 28 ; Pariz ha tro-war-droioù, 85 ; Departamantoù all,, 51 ; Trevadennoù Bro-C'hall, 6 ; Iwerzhon, 11 ; Bro-Skos, 1 ; Bro-Gembre, 9 ; Bro-Saoz, 3 ; Stadoù-Unanet, 4 ; Kuba, 1 ; Kanada, 4 ; Arc'hentina, 1 ; Brazil, 1 ; Helvetia, 1 ; Sueden, 1 ; Aostralia, 1.

PROFOU. — Setu roll ar profoù hon eus degemeret e-korf an daou viz diwezhañ :

MEZHEVEN. — Paol Kalvez, 1.000 lur ; J. Cormerais, 500 ; J. ar C'hozh, 500 ; R. Jestin, 500 ; G. ar Moal, 100. — **War un dro,** 2.600 lur.

GOUERE. — Prof ur paour evit Al Liamm, 500 lur ; Merwen Runpaot, 1.000 ; E. Malard, kef ar bruderezh, 500 ; Treizhermor, 5.000 ; F. ar Bleiz, 300. — **War un dro,** 7.300 lur.

Abaoe derou ar bloaz, kouezhet eo en hor c'hef 109.400 lur a

brofoù, daoust da sifrennoù mezheven ha gouere bezañ gwall izel : a-hervez e vije deut mat gant hol lennerien hon niverenn diwarbenn Israhel : hogen koustet he deus deomp 99.377 lur. Ha neuze, spi hon eus da gaout er mizioù-mañ un tamm muioc'h a skoazell. Hor gwellañ trugarez d' ar brofourien galonek.

SONJOU HOR MIGNONED. — « Sur em eus kavet dudi o lenn ho kelaouenn diwar-benn Israhel. Ar pezh he deus graet ar bobl vihan-se evit he yezh hag he sevenadur, perak ne rafemp ket ni Breizhiz ? Ar pennad skrivet gant Jarl Priel hag an notennoù war-lerc'h a zo plijus-tre ivez. Spi am eus e plijo din kement ha homañ niverennoù all « Al Liamm ». F. C. L.

⁂

Diwar ar Bed Keltiek niv. 93 : « E lodenn ar gelaouenn ez eus, ouzhpenn notennoù, derou eñvorennoù Jarl Priel, anvet « Va Zammig Buhez ». Dibaot a wech ez eus bet lennet en hor yezh ur skrid ken bev ha ken saourus. Ra vezo graet buan ul levr gant an eñvorennoù-se ».

⁂

« Plijus ha brav an niverenn diwezhañ. Ur c'hembread hag un alaman o deus skrivet din a-benn lavarout e oa brav ha spletus. »
Y. T.

KAMP AR VREZHONEGERIEN. — Seizhvet kamp ar vrezhonerion a zo bet dalc'het e Kleden Cap Sizhun eus ar 6 a viz Eost betek an 21. Renet eo bet gant an Itr. a Vellaing, Langleiz ha Ronan Huon. Evel ma ouzer pal ar c'hamp a zo bodañ tud a fell dezho gwellaat o brezhoneg ha komz ar yezh e-pad pemzek deiz. Ne vez ket klevet ur ger galleg e-touesk izili ar c'hamp, ar reolenn vras eo honnezh. Diouzh ar beure e vez graet ar c'hentelioù hag ar prezegennoù. Setu ar brezegerion o deus komzet : Y. ar Go, A. ar Berr, Ronan Huon, Per Denez, Kervella-Kongar, V. Seite, P. ar Roue, Dr. Tricoire. Darempredoù plijus a zo bet skoulmet ivez gant tud ar Vro war-lerc'h abadennoù biniou ha dañs graet er vourc'h ha war ar maez.

Un devezh a zo bet ivez kensakret d' ar gelaouenn vrezhonek « Al Liamm », gant un diskouezhadeg ha prezegennoù.

Bep endervezh ez ae an izili war an aod nemet pa oa fall an amzer. K.A.V. a zo unan eus an oberennoù pouezusañ savet abaoe ar brezel ha pep Breizhad a zo deut mat hag a c'hell tremen evelse 15 devezh vakañsoù marc'had-mat gant ar re yaouank a raio Breizh da zont.

KENSKOAZELL. — Laouen omp bepred da zegemer arc'hant evit skoazellañ hor skrivagnerien ezhommek a c'hello evel-se kenderc'hel gant o labour. Trugarez d' ar re o deus dija kaset arc'hant.

AR C'HENDALC'H KELTIEK. — Ar c'hendalc'h keltiek a zo bet dalc'het e Dulenn etre an 20 hag ar 27 a viz Gouere. Eizh ezel eus Skourr Breizh a oa eno. D' ar meurzh 20 diouzh an abardaez ez eo bet degemeret ar Gendalc'hidi en ur sal e-kichen ar Skol-Veur. Kalz Iwerzhoniz a oa eno, en o mesk an Ao. De Valera. D' ar merc'her 21, diouzh ar mintin e voe digoret ar C'hendalc'h, dindan

renerezh Kadoriad Skourr Iwerzhon, an Ao. Conchobar Mag Uidhir, Barner Meur : prezegennig gant an Ao. David Craine, rener ar C'hendalc'h, hag un nebeut gerioù gant un dileuriad eus pep skourr. Goude e voe lennet danevellskridoù ar Skourroù. En endervezh e voe degemeret ar Gendalc'hidi gant prezidant Republik Iwerzhon, Séan T. O. Ceallaigh.

En abardaez, prezegenn diwar-benn ar biniou skosat, gant Seamus MacNeill.

D' ar yaou 22, ar Gendalc'hidi a yeas gant an treñ a-dreuz Iwerzhon betek Gaillimh, hag ac'hano gant kirri betek Rosmuc, e-kreiz ur gouezelegva. Eno ne gomzer nemet iwerzhoneg.

D' ar gwener 23, diouzh ar beure e voe dalc'het bodadeg Veur. Hervez diviz Bodadeg Veur hor Skourr, Roparz Hemon a bedas ar C'hendalc'h da zont e Breizh e 1955. Ar c'hinnig a c'hounezas asant an holl. En abardaez goude gweladennet Skolaj an Dreinded e voe klevet div brezegenn diwar-benn ar Broioù keltiek.

D' ar sadorn e voe ur c'hendiviz a-zivout an embann levrioù. R. Huon ha Per Denez a gomzas en anv Breizh. Diouzh an abardaez e voe un degemer gant ministr an deskadurezh ha c'hoariva iwerzhonek.

D' ar sul 25 ez eas ar vretoned da lakaat bleunioù war bez Padraig Mac Piarais. Dileuridi eus Kembre, Kernev-Veur hag ur skosad a yeas d' o heul. E-pad an oferenn-bred, an Tad O Laoghaire a sarmonas en iwerzhoneg ha kembraeg. Un nebeut gerioù brezhonek a zeuas gantañ ivez evit meuliñ an Ao. Y. V. Perrot.

D' al lun d' an endervezh e voe graet un dro vale betek Teamhair, war ar motennoù a verk pennlec'h roueed Iwerzhon.

D' ar meurzh 27, diouzh ar mintin e voe degemeret pennoù ar skourroù e ti ar Barner Meur. En endervezh, bodadeg ar ouezelegerien ha da heul bodadeg ar bredenegerien. P. Denez a gomzas eus stad ar brezhoneg.

Ar C'hendalc'h a echuas gant un degemer en abardaez a-berzh renerien ar Skol-Veur.

RAKPRENIT « VA ZAMMIG BUHEZ ». — Emaomp o prientiñ embannadur unan eus levrioù bourrusañ hon amzer, eñvorennoù Jarl Priel. Hol lennerien o deus gellet kaout un tañvañ eus ar bennoberenn-se e niverenn diwezhañ « Al Liamm ». Ur yezh bev ha pinvidik o kontañ ur vuhez eus ar re binvidikañ ivez. « Va Zammig Buhez » a vo ul levr kaer a 200 pajenn. Un nebeut skouerennoù war baper kaer-tre sinet ha niverennet a vezo tennet evit ar rakprenerien hepken, koust a raio 1.000 lur. Evit hor skoazellañ rakprenit diouzhtu en ur gas an arc'hant da : R. Huon, 23, rue de la République, Brest. C.C.P. 684-08 Rennes.

LEVRIOU DA WERZHAN (Skrivañ d' ar gelaouenn gant un timbr). — Hini pe hini a-douez lennerien « Al Liamm » a ve marteze eürus da c'hellout prenañ unan bennak eus al levrioù-mañ da heul.

I. — **Levrioù o tennañ d' ar brezhoneg :**

— Glossaire moyen-breton, en 2 tomes, E. Ernault.
— Lexique étymologique du breton moderne, Victor Henry.
— Toponymie bretonne (lexique étymologique), W. B. S. Smith.
— La Langue Gauloise, Dottin.
— Dictionnaire breton-français du dialecte de Vannes, E. Ernault.
— Dictionnaire français-celtique, Grégoire de Rostrenen.

II. — **Levrioù kembraek** pe da **zeskiñ kembraeg** dre ar saozneg :
— A grammar of Welsh, gant W. Spurrell, 1870.
— Ho to learn Welsh (English-welsh vocabulary).
— Llawlyfr Gramadeg Cymraeg (yezhadur e kembraeg).
— Caban f'Ewythr Tom (Ti va eontr Thomas).
— Rhyfeddodau'r Cread (burzhudoù ar grouadelezh).
— Enwau lleoedd (anvioù-lec'hioù), Ivor Williams.
— Meddwn i (kaozeadennoù), Ivor Williams.
— Yr Ogof (ar vougev), romant biblek.
— Anfarwol Werin (Tud divarvel), romant brezel.
— Datblygiad y Cymraeg (Istor ar c'hembraeg).
— Dirgelwch yr atom (Kevrin an atom).
— Y Ffordd yng Nghymru (Istor an hent e Kembre).
— Ceiriog (dastumad barzhonegoù).

III. — **Levrioù iwerzhonek** pe da **zeskiñ iwerzhoneg** :
— Irish without worry.
— Graiméar na Gaedilge (yezhadur e saozneg).
— Irish-English dictionary, Dinneen.
— Toraideact Diarmada agus Grainne (danevell).
— Fiche 'Duan (20 barzhoneg).
— Gnas na Gaedilge (anaoudegezh eus an iwerzhoneg).
— Fion na filideacta (gwin ar varzhoniezh).
— An gaot Aniar (an avel gornok), arnodoù.
— Aids to the pronunciation of Irish.

ISRAHELIZ HA BREIZHIZ

gant TALDIR

Un niverenn a bouez bras eo an hini en deus gouestlet « Al Liamm » da zasorc'hidigezh ar Yuzevien. Gant ur maen, daou dael : da gentañ, reiñ gwiriegezh d' ur ouenn-dud bet pell mac'homet, ha deut nec'hoazh a-benn d' en em zieubiñ ; d' an eil, tennañ evezh ar Bed sevenadurel, emañ ar Yuzevien e-touesk e cuizieien, war stad Breizh ha Breizhiz hon amzer-ni.

Ar Yuzevien a zo bet, hiniennoù anezho, mignoned d' an Emsav Broadel Breizhek. Marteze n' eo ket didalvez degas da soñj d' ar Remzi yaouank en-dro d' Al Liamm hon eus bet ni, ar C'hozhidi, daremprédoù mat-tre gant tud desket a Ouenn Israhel, ha bet skoazell diganto da gas da benn hon labourioù.

— An Aotrou Robert Mond, breur da Lord Melchett, ministr e stroll Balfour e 1919, skoazeller da Sion (skeudenn Lord Melchett a zo bet savet war ribl Lenn Tiberiad) — an Aotrou Robert Mond eta, a lavaren, a zo bet en e vev un harper bras dimp war-lerc'h Brezel 14-18. Ar Yuzev-se en doa priedet, en eil briedelezh, gant ur Vreizh-Izeladez, Maï ar Manac'h, eus Benac'h. Prenañ reas Kastell Koadannoz, ha dont a reas di da chom e-pad an hañv. Pa voe adsavet Skol-Veur ar Varzhed e 1927, an Ao. Robert Mond hag e Itron a glevas, hag a zegasas din o harp da vont a-raok. Ret eo lavaret e oa an Aotrou Mond perc'henn da Vengleuzioù glaou-douar traoniennoù Merthyr ha Rhondda, hag e oa troet bras gant Bro-Gembre ha sevenadur an hengoun keltiek. Ur furcher « dolmenoù » ha « tumuli » e oa : bez Tout-Ank-Hamon a zo bet enklasket gantañ.

Pa bedemp tud a Vreizh-Veur da zont d' hon Goursezioù Digor, an Aotrou Mond a gemere war e goust o degemer. A-wechoù, e

wreg hag eñ o fede da Goad an Noz, hag a rae gouelioù ha banvezioù en o enor. (Rosko 1934 ; Perros-Gireg 1937.)

An Aotrou Mond a fellas dezhañ bout douaret e Breizh-Izel. Ur chapelig vrav a zo bet savet war bod e ludu (luduet eo bet e gorf) e bered Benac'h e 1939.

— Ur Yuzev all eus Naoned, an Aotrou Schwob, rener ar **Phare de la Loire**, a oa mignon bras d' ar vroadelerien vreizhat. E 1919, pa oan distro eus ar brezel, e c'houlennas diganiñ mont da labourat en e voulerez. (Bet e oan mouler e Keraez eus 1904 da 1914.) Ne asantis ket kuitaat bro gozh ma zadoù.

— An Aotrou Goughenheim, Naonedad ivez, a verkas e anv e mesk ar re gentañ da skoazellañ **An Oaled** e 1929. Reiñ a reas arc'hant da sikour krouiñ **Armorica**, kevredigezh da embann levrioù a-zivout Breizh. Dastumet gant an Alamaned e 1942, an Aotrou Goughenheim a varvas, siwazh, en ur c'hamp tud dibradet.

— Ur Yuzev eus Bro-Aostria, an Aotrou Leo Perutz, a zeuas d' am gweladenniñ war-dro 1926. Ur skrivagner brudet e oa, oberour Romantoù e germaneg, bet troet e saozneg Amerika. Studiet en doa ar yezhoù keltiek. A-du e oa gant ar Vroadelourien, hag en Iwerzhon en doa mignoned. Bep bloaz goude, Perutz a zegasas ur skodenn vras da harpañ ar gouelioù barzhek, ma oa bet lakaet da Varzh a Enor !

E 1938, pa yeas Hitler da gabestriñ Tchekoslovakia hag Aostria, Leo Perutz hag e diegezh, o vezañ ma oant Yuzevien a zivizas tec'hout diouzh Vienna. Dre aked an Aotrou Albert Ar Bail, depute Kemper, hag a oa hir e vrec'h, ur paseporzh am boa bet da Berutz evit tremen dre Vro-C'hall da vont da Afrika-Hanternoz. Ac'hano, ez eas da Israhel, hag e savas e di e Tel-Aviv, e ribl ar mor. E derou ar bloavezh 1945, n' ouzon penaos e klevas e oan toullbac'het Kemper. Hag eñ raktal o tastum sinoù a-berzh Yuzevien vrasañ Tel-Aviv, hag o kas anezho d' ar Jeneral de Gaulle evit ma vije dishualet ar barzh kozh. Pa soñjan zo tud hag a lavar eo dizanaoudek ar Yuzevien !

En Afrika-Hanternoz, e-pad pevar bloaz (1948-1951) am eus hentet hiniennoù, ha ne 'm eus kavet enno nemet tud flour, a stumm vat, ha prest atav da rentiñ servij. Breizhiz ne dleont ket eta (d' am meno da vihanañ) unaniñ o mouezhioù gant dispennerien aheurtet ar ouenn yuzev.

BEZ ANDREV GEFFROY. — Ur c'halvadenn hon eus graet ur pennadig amzer zo : arc'hant a oa ezhomm evit prenañ bez ar brogarour Andrev Geffroy, a vije bet taolet e relegoù er foz kumun ma ne vije ket bet prenet e vez. Laouen omp o lavarout hon eus degemeret arc'hant evit ober ar brenadenn-se ha trugarez a lavaromp a-greiz-kalon d' ar brofourien. Setu amañ roll ar profoù degemeret betek-hen : L. an D., Landreger, 500 ; A. N. Kraozon, 1.000 ; M. G., Pariz, 500 ; Y. C., Naoned, 500 ; R. J., Boulogn, 1.000 ; A. an N., Pariz, 1.000 ; Broadelourien Douarnenez, 1.800 ; G. ar M., Naoned, 500 ; Dr J. A., Pariz, 500 ; A. al L., Pariz, 500 ; Y. ar B., Kemper, 500 ; Kerrenour, Iwerzhon, 1.000 ; L. T. Kembre, 500. En holl : 10.300 lur. Hepdale e vezo a graet ar brenadenn. — Evel ma oar hol lennerien, Andrev Geffroy, mevel go eus Ploneour Jaudi, a zo bet soudard e Bezenn Perrot : barnet eo bet d' ar marv e Roazhon ha fuzuilhet eno war un dro gant ur soudard breizhat all Leon Jasson.

« **ZEITSCHRIFT FUR CELTISCHE PHILOLOGIE** » (levrenn 24, kaier 4, 1954). — Kavout a reer e-barzh ur pennad-studi gant Roparz Hemon diwar-benn ar verb-emober e brezhoneg, adalek amzer ar brezhoneg-krenn betek ar rannyezhoù a-vremañ. Da c'houde e teu un notennig gant Paol Kentel diwar-benn orin gerioù brezhonek 'zo.

BRETAGNE REELLE. — Un niverenn voulet eus ar gazetennig-se a zo o paouez dont er-maez. Talvout a ra ar boan bezañ lennet ha skignet, rak gwall nebeut a gazetennoù breizhat a gred en deiz a hiziv diskleriañ ez int broadelour ha lavarout ar pezh a soñjont e gwirionez. An niverenn diwezhañ-mañ a zo mat. Koumanant-bloaz : 400 lur. Ar « Bretagne Réelle » a zo o paouez embann ivez ul levrig gant J. La Benelais anvet « Galerie Bretonne ». Daoust ma c'hellfed tabutal diwar-benn barnadennoù a zo, ez eo hep mar ebet ar pañfled talvoudusañ embannet abaoe fin ar brezel ha pep broadelour a zlefe prenañ ur skouerenn anezhañ. Ar priz a zo 300 lur. Kas an arc'hant da J. Quatrebœufs, C.C.P. 754-82 Rennes. Chomlec'h ar Bretagne Réelle a zo B. P. 128 Rennes.

LIZHER

« Un evezhiadennig bennak am bije plijadur oc'h ober amañ : da gentañ menegiñ daou skouer roet din nevez 'zo eus an temz spered gall en hor c'heñver hag eñ didrec'hus (dre eurvad, a lavarjen). Edon en un tren va unan gant un itron war an oad ha c'hoant dezhi komz. Komz a rejomp eta diwar an dra-mañ hag an dra-hont, me kentoc'h o selaou. Anat e oa an itron-se ur vaouez speredek ha desket-tre hag he doa beajet kalz, gwelet broioù e-leizh ha berniet evezhiadennoù. Dont a reas da zisplegañ din pegen dedennus he doa kavet pesketaerien trowardroioù Napoli hag int gouest alies da zibunañ ken brav barzhonegoù Vergilius. « Soñjit, a gendalc'has an Itron, soñjit bremañ e pesketaerion Breizh. » Nevesoc'h 'zo me eo edo o komz dirak un nebeut selaouerien diwar-benn tud ha traoù e Turkia ; lavarout a raen e weler du-hont war ar maezioù skouerioù tud, dezho un neuz garv, chatalek evel ma n' eus mui e Kornog Europa. Ha kerkent digant un itron gozh ivez, ken desket ha speredek hag eben : « Kavout a ra deoc'h n' eus ket tud e giz-se e Breizh ? Me 'gred ez eus ! » Dediet d' ur re, kalz re niverus en hor bro, a skeudenn dre o emzalc'h, ar c'hrennlavar gall : « Peignez vilain, il vous oindra ».

« Bremañ ur gudenn all : plijet eo bet a dra sur, ha kement ha ma c'heller bezañ, an holl vrezhoned, katoliked pe get, gant an doare eeun hag efedus, kaer ha dellezus m' eo bet lidet 10vet deiz ha bloaz marv Y. V. Perrot, brogarour dibleg, gwir leonad ha gwir Breizhad. Met c'hwervoni a sav e don an ene pa soñjer er re-all, er re o deus roet o yaouankiz, o amzer da zont, o buhez evit ar Vro ha na weler abaoe an disterañ meneg anezho en hor c'helaouennoù (lakaet er-maez ar re guzh). Eñvoradur ebet, kurunenn brenet ha kinniget a-gevret ebet, linenn ebet, prezegenn ebet, bodadeg ebet en o enor. Ar « genlabourerien » c'hall o deus evelato muioc'h a emzalc'h ha koulskoude ma c'hellent, int, kaout an neuz da vezañ ganas, ni, a gav din ne c'hellomp ket. Ar baotred graet o aberzh gant ur seurt haelded (ennout-te e soñjañ dreist-holl, L. J. !) nebeutoc'h eget den. Diskouez ur wec'hig an amzer, en un doare forzh pegen evezhiek, e talc'homp koun, doujañs hag estlamm evit hon harozed, holl anezho, a vefe hon dever rikañ dimp-ni broadelourien. »

R. Jestin.

ARGAD. — Keloù a zo bet kaset deomp eus krouidigezh ur strollad broadel-sosialist. En e ziskleriadur gentañ e tispleg Argad e vo a-enep da bep tra a zo ur skoilh da emled speredel ha kevredigezhel ar menoz keltiek. Ger-stur ar strollad-mañ a zo Labour ha Sevenadurezh.

Ti-Moulerezh «AR SKREV» - Bali Bariz - AR BAOL
Diskleriet hervez lezenn : 3[1] trimiziad 1954 - Niverenn er voulerez : 11663
Ar merour : P. AR BIHAN

"BARZHAZ"

kant barzhoneg berr (1350-1953)

ul levr kaer 156 pajenn

gant ur golo gwenn ha limestr

war Alfa-Navarre : 400 lur

EVIT HO PUGALE

PEDER C'HONTADENN EUS

"AR MABINOGION"

gant peder skeudenn

war baper boutin : 80 lur

war baper kaer : 100 lur

RAKPRENIT

"VA ZAMMIG BUHEZ"

gant Jarl PRIEL

war baper kaer-tre ..... 1.000 lur

evit ar rakprenerien hepken

war baper Alfa ..... 800 lur

NEVEZ DEUT ERMAEZ

COURS ÉLÉMENTAIRE

gant Roparz Hemon

Embannadur nevez — 380 lur

Goulenn digant :

P. BODENAN, 3, chemin des Potiers,
ERGUE-ARMEL, Quimper. - C.C.P. 212-23 Rennes

pe digant

Ronan HUON, 23, rue de la République, BREST.
C.C.P. 684-08 Rennes

30 % distaol pa brener 10 skouerenn

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kelc'hgelaouenn daouviziek

Komanant - bloaz :

war baper boutin, 1000 lur

war baper kaer, 1500 lur

Komanant-skoazell: 2000 lur

Rener : **Ronan HUON**

23, rue de la République

BREST

Merour : **P. LE BIHAN**

13, Route de Vaugirard

MEUDON (S.-&-O.)

C. C. 5349-06 Paris

E Breizh-Veur kas an arc'hant da :

Miss Lili THOMAS

Ty'r Ysgol

Castellnewydd-Emlyn. Carms

IMPRIMERIE LA MOUETTE
LA BAULE